

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА ИЛИМ
МИНИСТРЛИГИ
КЫРГЫЗ БИЛИМ БЕРҮҮ АКАДЕМИЯСЫ
ТЕХНОЛОГИЯ, ИКУССТВО ЖАНА ДЕНЕ МАДАНИЯТЫ ТАРМАГЫНЫН
МАСЕЛЕЛЕРИ ЛАБОРАТОРИЯСЫ
КЫРГЫЗ АДАБИЯТЫНЫН
ПРОГРАММАСЫ**

**Окутуу кыргыз тилинде жүргүзүлгөн билим берүү
уюмдарынын**

V-IX класстары үчүн

**Түзгөндөр: Советбек Байгазиев, Абдыкерим Муратов,
Батма Абдухамидова, Кыялбек Акматов**

**Кыргыз адабиятынын программасы: Окутуу кыргыз тилинде
жүргүзүлгөн билим берүү уюмдарынын V-IX класстары үчүн /**

Түз.: С.Байгазиев, А.Муратов, Б.Абдухамидова, К.Акматов

– Б.: 2018. - ...б.

Бул окуу программасы окутуу кыргыз тилинде жүргүзүлгөн билим берүү уюмдарынын V-IX класстарында кыргыз адабияты предметинин мазмунун, көлөмүн аныктап, окуу китептерин түзүүчүлөргө, методисттерге жана мугалимдерге багыт берет.

Программа боюнча ой пикириңиздерди төмөнкү электрондук дарекке жибериңиз: bashredaktor@mail.ru

С Байгазиев С., Муратов А., Абдухамидов Б., Акматов К.
2018

МАЗМУНУ

	I. ЖАЛПЫ ЖОБО	
	Түшүнүк кат.....	4
1.1.	Предметтин Базистик окуу пландагы орду	4
1.2.	Кыргыз адабиятын окутуунун максаты жана милдеттери	
1.3.	Кыргыз адабияты предмети боюнча базалык билим берүүнүн компетенттүүлүктөрү	5
	II. ПРЕДМЕТТИН МАЗМУНУ	
2.1.	Программадагы бөлүмдөрдү окутуудагы сааттардын катышы таблица менен.....	11
2.2.	Окуу предметтин негизги мазмуну.....	13
	III. ОКУУ ПРОЦЕССИН УЮШТУРУУ ФОРМАЛАРЫ ЖАНА БААЛОО	
3.1.	Билим берүү процессин уюштуруу формалары	13
3.2.	Окуучулардын окуу ишмердүүлүктөрүн баалоонун критерийлери.	19
	IV. МАТЕРИАЛДЫК-ТЕХНИКАЛЫК КАМСЫЗДОО	
4.1.	Ресурсттук камсыздоого коюлган талаптар	25
4.2.	Шыктандыруучу окуу чөйрөсүн түзүү	25

І. ЖАЛПЫ ЖОБО

ТҮШҮНҮК КАТ

Бул программа окутуу кыргыз тилинде жүргүзүлгөн бардык мектептерде окуучулардын кыргыз адабиятынан ала турган билимдеринин мазмунун аныктаган жана окуучулардын даярдыгынын деңгээлин белгилеген нормативдик документ болуп эсептелет. Бул программаны түзүүдө билим берүү боюнча мыйзамдардын жаңы талаптары жана мектепте адабий билим берүүнүн мамлекеттик стандартынан жол-жоболору эске алынды.

Окутуу кыргыз тилинде жүргүзүлүүчү мектептердин 5-9-класстары үчүн кыргыз адабиятынын программасы (*мындан ары – программа*) төмөнкү расмий документтердин негизинде түзүлдү:

- Кыргыз Республикасынын «Билим берүү жөнүндө» Мыйзамы (2003-ж.);
- Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2014-жылдын 21-июлундагы № 403 токтому менен бекитилген Кыргыз Республикасында жалпы орто билим берүүнүн Мамлекеттик билим берүү стандарты;
- Кыргыз Республикасында көп маданияттуу жана көп тилдүү билим берүү концепциясы (2008-ж.);
- Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2012-жылдын 23-мартындагы № 201 токтому менен бекитилген Кыргыз Республикасында билим берүү системасынын өнүгүүсүнүн стратегиялык багыттары;
- Кыргыз Республикасынын билим берүү жана илим министрлигинин 2014-жылдын 22-июлундагы № 545/1 буйругу менен бекитилген Кыргыз Республикасынын мектеп окуучуларын жана окуган жаштарын тарбиялоонун 2020-жылга чейинки концепциясы.

1.1. Предметтин Базистик окуу планда алган орду

Базистик окуу планынын мамлекеттик компонентине ылайык, жалпы орто билим берүүнүн негизги жана жогорку баскычтарында кыргыз адабияты предметине төмөндөгүдөй окуу жүктөмү аныкталган:

к\№	Класстары	Жума бою	Жыл бою
1.	5-класс	2 сааттан	68 саат
2.	6-класс	2 сааттан	68 саат
3.	7-класс	3 сааттан	102 саат
4.	8-класс	2 сааттан	68 саат
5.	9-класс	3 сааттан	102 саат

1.2. Кыргыз адабияты предметинин максаты, милдеттери

Адабият искусствонун бир түрү катары ички табияты менен өтөгөн функциясы жана окутуп тарбиялоодогу мектептин милдеттери адабият сабагынын максатын аныктайт.

Адабий билим берүүнүн жалпы максаты – мектеп окуучусун өз улутунун жана дүйнөлүк көркөм адабияттын мыкты казыналары менен тааныштыруу. Алардын дүйнөнү кабылдоодогу эстетикалык табитин ойготуп, өнүктүрүп, атуулдук, адеп-ахлактык позициясын бекемдөө.

Адабиятты окутуунун максаттары:

- сабаттуу окурманды тарбиялоо жана мектеп окуучусунун адабий чыгармаларды окуу маданиятын өстүрүү;

- көркөм адабият жөнүндө сөз искусствосу катары түшүнүктөрүн калыптандыруу;
- натыйжалуу окурмандык чыгармачылыкка кызыктыруу, түрткү берүү.

Адабиятты окутуунун милдеттери:

- окуучуларды кыргыз жана дүйнөлүк көркөм адабияттын мыкты казыналары менен тааныштыруу;

- Алардын дүйнөнү кабылдоодогу эстетикалык табитин ойготуп, өнүктүрүп, атуулдук, адеп-ахлактык позициясын бекемдөө;

- Мектеп окуучусунун окурмандык өнүгүүсүн камсыздоо.

Окуучулардын көркөм нарктарды кабылдоосун жана сөз өнөрүн мыкты өздөштүрүүсүн камсыз кылуу; инсандын эмоционалдык маданиятын өнүктүрүп, анын дүйнөгө, жашоого, искусствого болгон мамиле-жообун, социалдык түшүнүгүн калыптандыруу; адамда көркөм чыгармачылык табитти, жөндөмдү өнүктүрүү, анын чыгармачылык ой чабытын, образдуу ой жүгүртүүсүн, эстетикалык туюм-сезим жана анын келечек жашоо турмушунда зарыл болгон жана башка түшүнүк, көз караштарын өстүрүү; окуучунун көркөм чыгарманы кабыл алуусундагы эмоционалдык баалуулук мамилелерин, интеллектуалдык кайрымдуулугун жана рефлексин тарбиялоо, анын бийик эстетикалык табитин жана керектөөсүн калыптандыруу; окуучунун адабий речин өстүрүп, эркин жана сабаттуу сүйлөй жана жаза алышын, көркөм лексикасынын жана ой жүгүртүүсүнүн бай болушун камсыз кылуу.

1.3. Кыргыз адабияты предмети боюнча базалык билим берүүнүн компетенттүүлүктөрү

Компетенттүүлүк – бул адистин интеллектуалдык, психологиялык, моралдык жана ишмердик (функционалдык) абалы, ошол аркылуу анын канчалык билим алгандыгы, көндүмдөргө ээ болгондугу, тажрыйба топтогондугу, башкалардын ишмердүүлүгүн өзүнө сиңиргендиги, маалыматтар менен куралдангандыгы жана аларын кандайча колдоно алары аныкталат.

Компетенттүүлүк – бул натыйжалуу жыйынтыктарга жетишүү үчүн ыңгайлуу жүрүш-туруш модели, алгоритм, кыймыл-аракеттерди ишке ашыруунун жолдору.

Окурмандык компетенттүүлүк – адабий чыгарманы эстетикалык өздөштүрүүгө жөндөмдүүлүк, искусствонун башка түрлөрүнүн катарында адабияттын өзгөчөлүгү жөнүндө түшүнүгүн калыптандыруу, образдуу сөздүн көркөм көп маанилүүлүгүн, ассоциативдүүлүгүн, көрүү жана угуу дааналыгын ачуу аркылуу образдык сөздү түшүнүү жана инсандык деңгээлде өздөштүрүү; теориялык – адабий түшүнүктөр жөнүндө үйрөнүүчү предмет катары эмес, көркөм чыгарманы түшүнө билүүгө жардамдашкан курал, каражат катары түшүнүктү өнүктүрүү.

Баалуулук – дүйнө таанымдык компетенттүүлүк – адабиятта чагылдырылган адеп-ахлактык баалуулуктарды жана дүйнө тааным категорияларды түшүнүү, ушул баалуулуктарга өзүнүн мамилесин аныктоо жана негиздөө, гуманисттик адеп-ахлактык позицияларга бек туруу;

Адабий-чыгармачылык компетенттүүлүк – ар түрдүү типтеги дил баяндарды жана түрдүү жанрдагы жана формадагы адабий чыгармачыл иштерди жазууга жөндөмдүүлүк.

Предметтик компетенттүүлүктөр предмет боюнча билим берүүнүн натыйжаларынын тизмегинде көрсөтүлгөн жана динамикада берилген.

Окутуунун убактысы өткөн сайын:

- компетенттүүлүктүн окуучу өздөштүргөн элементтеринин саны жана сапаты артат;
- компетенттүүлүк тийиштүү болгон объект өзгөрөт жана кеңейет;
- компетенттүүлүктөр өз ара жуурулушат, өз ара аракеттенишет.

Түйүндүү компетенттүүлүктөрдү – орчундуу компетенттүүлүктөр деп да атасак болот, анткени алар предметке багытталган, конкреттүү жана айкыныраак компетенттүүлүктөргө негиз боло алышат. Түйүндүү компетенттүүлүктөр ишмердүүлүктүн бардык жаатына тиешелүү мүнөздө деп божомолдосок болот: маалыматтык, социо-катнаштык, өзүн-өзү уюштуруучулук жана көйгөйлөрдү чечүү.

Предметтик компетенттүүлүктөр болсо окуучулардын чыныгы муктаждыктарынан, зарылчылыктарынан аныкталат да, маалыматтык, социо-катнаштык, өз ишмердигин уюштурууга жана маселе чечүүгө байланышкан орчундуу билгиликтерин калыптандырууга шарт түзөт.

1-схема: Түйүндүү компетенттүүлүктөрдүн предметтик компетенттүүлүктөрдө көрсөтүлүшү.

Предметтик компетенттүүлүк бардык билим берүү баскычтары аркылуу өткөн негиз катары каралат жана предметти бүтүндөй көзөп өтөт. Ал «конкреттүүсүрөттөөгө жана конкреттүү окуу предметинин алкагында калыптандыруу мүмкүнчүлүгүнө ээ» (А.В. Хуторской). Биз предметтик компетенттүүлүк дегенде окуучулардын адабият предметинин тарамында түрдүү билимдерди, билгиликтерди жана көндүмдөрдү колдонуу жөндөмдүүлүгүн жана кийинки билим алуусунда да практика жүзүндө ушул билимдерин колдонуп кете алуусун түшүнөбүз. Окуучунун окуу ишмердүүлүгүнүн сапатын аныктоодо предметтик компетенттүүлүк алдыңкы катардагы жетекчи компетенттүүлүк болуп эсептелет. Предметтик компетенттүүлүк окуу жана практикалык ишмердүүлүктө ар дайым иш жүзүнө ашырылып турганда гана ийгиликтүү калыптандырылат. Педагог окуу тексттерине жана адабий тексттерине керектүү иш-аракеттери менен кайсы мазмунга максимум көңүл буруу керектигин баамдап түшүнгөндө гана окуучунун компетенттүүлүгү жогорку деңгээлде калыптанат.

II. ПРЕДМЕТТИН МАЗМУНУ

2.1. Програмадагы бөлүмдөрдү окутууда сааттардын катышы таблица менен

V КЛАСС (жыл бою 68 саат)

№	ТЕМАЛАРЫ	сааты
I чейрек (18 саат)		
1.	Киришүү.	1
ЭЛДИК ЖОМОКТОР		
1	«Алтын куш»	1
2	«Акыл Карачач»	1
3	«Акылдуу дыйкан»,	1
4	«Өнөрлүү бала»	1
ЭЛДИК ДИДАКТИКАЛЫК ЧЫГАРМАЛАРДАН		
1	Макал-ылакаптар	2
2	Табышмактар	1
3	Жаңылмачтар	1
4	Апыртмалар	1
ЭЛДИК ЭПИКАЛЫК МУРАСТАН		
1	«Манастын бала чагы» («Манас» эпосунан үзүндү)	2
АДАБИЙ ЖОМОКТОР		
1	«Жетим менен сыйкырчы»	1
2	Класстан тышкаркы окуу	2
3	Жазуу жумуштары	2
4	Чейректик кайталоо	1
II чейрек (14 саат)		
1	“Жетим менен сыйкырчы”	1
2	Ч.Айтматов. «Бугу эне» («Ак кеме» повестинен үзүндү).	3
3	Т.Үмөталиев. «Күч бирдикте».	1
4	Ж.Садыков. «Эненин жүрөгү».	1
5	С.Рысбаев. «Балык балдар же көл жээгиндеги түнкү кум сепилдер».	2
КЫРГЫЗ ФАНТАСТИКАСЫНЫН ТАРЫХЫНАН		
1	К.Эсенкожоев. «Үчүнчү шар».	1
2	Класстан тышкаркы окуу.	2
3	Жазуу жумуштары	2
4	Чейректик кайталоо	1
III чейрек (18 саат)		
1	К.Эсенкожоев. “Үчүнчү шар”.	1
ҮРКҮН ТЕМАСЫ		
1	Ы.Шайбеков. «Кайран эл».	1
2	К.Баялинов. «Ажар» повести.	2
3	С.Өмүрбаев. «Телегей» (романдан тандалган үзүндүлөр)	2
УЛУУ АТА МЕКЕНДИК СОГУШ ТЕМАСЫНАН		
1	А.Осмонов. «Неге кечигет», «Бүкөн»	2
2	С.Жусуев. «Алакан».	1
3	Ч.Айтматов. «Атадан калган туяк»	2

ЖАРАТЫЛЫШ ЖАНА АДАМ		
4	«Карагул ботом» (элдик чыгарма).	1
5	А.Токомбаев. «Ай нурунда кышкы түн», «Жайкы таңда».	1
6	Класстан тышкаркы окуу.	2
7	Жазуу жумуштары	2
8	Чейректик кайталоо	1
IV чейрек (18 саат)		
1	А.Осмонов. «Ата Журт», «Кыргыз тоолору»	1
2	Р.Шүкүрбеков. «Тоо эчки»	1
3	М.Алыбаев. «Ала-Тоо», «Соң-Көл», «Тянь-Шань»	1
4	С.Эралиев «Жамгыр», «Булут»	1
ЭЛ АКЫНДАРЫНЫН ЧЫГАРМАЛАРЫНАН		
1	Тоголок Молдо. «Телибай Тентек»	2
2	Барпы Алыкулов. «Жакшы кыз», «Өзү каар, тили заар кыз», «Болоор жигит», «Болбос жигит», «Эр жигитке сын».	2
ОРУС КЛАССИКАЛЫК АДАБИЯТЫНЫН		
1	А.С.Пушкин. «Балык жана балыкчы тууралуу жомок»	3
2	Класстан тышкаркы окуу.	2
3	Жазуу жумуштары	2
4	Чейректик жана жылдык кайталоо	3
	Жалпы: <i>Чыгармаларды үйрөнүү үчүн</i>	46
	<i>Класстан тышкаркы окуу</i>	8
	<i>Жазуу жумуштары үчүн</i>	8
	<i>Чейректик жана жылдык кайталоо үчүн</i>	6

VI КЛАСС
(жыл бою 68 саат)

№	ТЕМАЛАРЫ	сааты
I чейрек (18 саат)		
1	Киришүү	1
ЭЛДИК ООЗЕКИ ЧЫГАРМАЧЫЛЫКТЫН КАЗЫНАСЫНАН		
1	Эмгек ырлары: «Оп майда», «Бекбекей», «Шырылдан»	2
2	Каада-салт ырлары: «Алдей-алдей, бөбөгүм», «Акыйнек», «Жарамазан»	2
3	Арман ырлары: «Койчунун арманы»	1
4	Кошоктор: «Дыйкандын аялынын кошогу», «Гүл ойрон»	2
5	Тамсилдер: «Алкы жаман карышкыр», «Арстандын күчүн асыраган Мышык», «Иттин доолдай тиктирем дегени» (Тоголок Молдо иштеп чыккан).	2
ЭЛДИК ЭПОСТОРДОН		
1	«Эр Төштүк»	3
2	Класстан тышкаркы окуу.	2
3	Жазуу жумуштары	2
4	Чейректик кайталоо	1
II чейрек (14 саат)		
1	«Эр Төштүк»	1
2	«Каныкейдин Тайторуну чапканы» («Манас» эпосунан үзүндү).	2
3	А.Чоробаев. «Тайлак баатыр».	3

ЭЛ АКЫНДАРЫНЫН ЧЫГАРМАЛАРЫНАН		
1	Токтогул Сатылганов. «Жеңижокту жоктоо».	1
2	Жеңижок Өтө уулу. «Айтамын санат тобуна».	1
3	Барпы. «Балдарга насыят»	1
4	Класстан тышкаркы окуу.	2
5	Жазуу жумуштары	2
6	Чейректик кайталоо	1
III чейрек (18 саат)		
1	Барпы. «Балдарга насыят»	1
АКЫН-ЖАЗУУЧУЛАР КАЙРА ИШТЕП ЧЫККАН ЧЫГАРМАЛАРДАН		
1	А.Осмонов. «Голубай сынчы»	2
2	Ж.Бөкөнбаев. «Чептен эрдин күчү бек»	2
КЫРГЫЗ ЭЛИНИН ӨТКӨН ТУРМУШУНАН		
1	А.Токомбаев. «Күүнүн сыры», «Акылмандын жообу»	4
2	М.Элебаев. «Бороондуу күнү»	1
3	Ч.Айтматов. «Биринчи мугалим»	3
4	Класстан тышкаркы окуу.	2
5	Жазуу жумуштары	2
6	Чейректик кайталоо	1
IV чейрек (18 саат)		
1	Ч.Айтматов. «Биринчи мугалим»	1
2	М.Абылкасымова. «Эстелик сүйлөйт»	2
3	Б.Жакиев. «Атанын тагдыры»	4
ЖАРАТЫЛЫШ, ЖАН-ЖАНЫБАРЛАР ЖӨНҮНДӨ		
1	Т.Сыдыкбеков. «Көк серек»	2
АДЕП-АХЛАК ТЕМАСЫНАН		
1	Ж.Мавлянов «Нан»	2
2	Класстан тышкаркы окуу.	2
3	Жазуу жумуштары.	2
4	Чейректик жана жылдык кайталоо.	3
	Жалпы: <i>Чыгармаларды үйрөнүү үчүн</i>	46
	<i>Жазуу жумуштары үчүн</i>	8
	<i>Класстан тышкаркы окуу</i>	8
	<i>Чейректик жана жылдык кайталоо үчүн</i>	6

VII КЛАСС

(жыл бою 102 саат)

№	ТЕМАЛАРЫ	сааты
I чейрек (27 саат)		
1	Киришүү.	1
ЭЛДИК ООЗЕКИ ЧЫГАРМАЧЫЛЫКТЫН КАЗЫНАСЫНАН		
1	«Кожожаш»	4
	«Эр Табылды»	4
ЭЛ АКЫНДАРЫНЫН ЧЫГАРМАЛАРЫНАН		
	Молдо Кылыч. «Чүй баяны»	2

Токтогул. «Санат, насыят ырларынан»	1
Барпы. «Ак кымкаптан тон албайм», «Сүйлөш үчүн тил керек», «Ала-Тоо көрккө келбейт эл болбосо»	2
Айтыш. Жеңижок менен Эсенамандын айтышы	2
Калык Акы уулу. «Баскан жол» (тандалган үзүндүлөр).	3
Коргол Досу уулу. «Токтогулдун баласынын өлгөнүн угузганы»	1
КЫРГЫЗ ПРОФЕССИОНАЛ АДАБИЯТЫНАН	
А. Токомбаев. «Жараланган жүрөк»	1
Класстан тышкаркы окуу	2
Жазуу жумуштары	3
Чейректик кайталоо	1
II чейрек (21 саат)	
А. Токомбаев. «Жараланган жүрөк»	2
Н.Байтемиров. «Тарых эстелиги» (романдан тандалган үзүндүлөр).	3
Т. Сыдыкбеков. «Акылман куудул»	3
Ч.Айтматов. «Бетме-бет»	3
Ч.Айтматов. «Эрте келген турналар»	3
Ч.Айтматов «Балалыгым»	1
Класстан тышкаркы окуу	2
Жазуу жумуштары	3
Чейректик кайталоо	1
III чейрек (27 саат)	
Ч.Айтматов «Балалыгым»	2
А.Осмонов. «Маляр», «Буудай сапыруу», «ФЗОдогу иниме», «Жумушчу», «Ысык-Көлдө төрт мезгил», «Кайыңды», «Оорулуу акын»	3
Ж.Сыдыков. «Манастын уулу Семетей»	3
Т.Касымбеков. «Адам болгум келет»	3
Т.Кожомбердиев. «Апа», «Эне жана коломто»	2
Ж.Мамытов. «Буурул түндүн жомогу»	2
А.Жакыпбеков. «Айкашка»	3
О.Султанов. «Кош, Ысык-Көл», «Бокс», «Алтай... Алтай», «Жоокер»	2
М.Байжиев «Бир тоголок самын»	1
Класстан тышкаркы окуу	2
Жазуу жумуштары	3
Чейректик жана жылдык кайталоо	1
IV чейрек (27 саат)	
М.Байжиев «Бир тоголок самын»	1
М.Тойбаев. «Жоронун жоруктары»	3
М.Гапаров. «Байчечек»	2
А.Өмүрканов «Чолпонбай»	2
Э.Ибраев. «Ойгон, кыргыз», «Улут болсом, тилим менен улутмун»	3
А.Стамов. «Үч мээрим»	3
С.Раев. «Эмне дейм, сизге эжеке»	2
ОРУС АДАБИЯТЫНАН	
А.П.Чехов. «Хамелеон», «Чиновниктин өлүмү»	3
Класстан тышкаркы окуу	2
Жазуу жумуштары	3
Чейректик жана жылдык кайталоо	3

Жалпы: <i>Чыгармаларды үйрөнүү үчүн</i>	76
<i>Жазуу жумуштары үчүн</i>	12
<i>Класстан тышкаркы окуу</i>	8
<i>Чейректик жана жылдык кайталоо үчүн</i>	6

VIII КЛАСС
(жыл бою 68 саат)

№	ТЕМАЛАРЫ	сааты
	I чейрек (18 саат)	
	КЫРГЫЗ ЭЛИНИН БАЙЫРКЫ ЖАЗМА ЭСТЕЛИКТЕРИ ЖАНА ООЗЕКИ КӨРКӨМ МУРАСЫ	
1	Орхон-Эне-Сай жазма эстеликтери жөнүндө жалпы маалымат. Күл Тегиндин эстелигиндеги ташка чегилген жазуулар.	1
	КЫРГЫЗ ЭЛИНИН ООЗЕКИ КӨРКӨМ КАЗЫНАСЫ	
1	Жалпы обзор.	1
2	«Манас» (мугалим жана окуучулар бириктирилген варианттан, же Сагымбайдын же Саякбайдын варианты өздөрү тандап алат).	10
	“Семетей”	3
4	Класстан тышкаркы окуу.	1
5	Жазуу жумуштары	1
6	Чейректик кайталоо	1
	II чейрек (14 саат)	
7	“Семетей”	7
8	«Сейтек»	4
9	Класстан тышкаркы окуу.	1
10	Жазуу жумуштары	1
11	Чейректик кайталоо	1
	III чейрек (18 саат)	
12	“Сейтек”	1
13	«Курманбек» эпосу	3
	ТҮРК ЭЛДЕРИНИН ОРТОК МУРАСТАРЫНАН	
1	Жусуп Баласагын «Кут алчу билим» (тандалган үзүндүлөр).	3
2	Махмуд Кашкары. «Түрк сөздөрүнүн жыйнагы» (сөздүктөгү элдик ырлар, макал-ылакаптар)	2
	УЛАМЫШКА АЙЛАНГАН АКЫЛМАН ИНСАНДАРДЫН МУРАСТАРЫНАН	
1	Асан Кайгы, Токтогул, Кетбука.	1
	XIX — XX КЫЛЫМДАГЫ ЭЛ ЫРЧЫЛАРЫНЫН ЧЫГАРМАЧЫЛЫГЫ	
1	Жалпы обзор.	1
2	Калыгул Бай уулу. «Калыгулдун сөзү», «Санат, насыят» терме ырлары», «Акыр заман»	2
3	Арстанбек Буйлаш уулу. «Тар заман»	2
4	Класстан тышкаркы окуу.	1
5	Жазуу жумуштары	1

6	Чейректик кайталоо	1
IV чейрек (18 саат)		
7	Токтогул Сатылгановдун ырлары: «Кош, апаке», «Айланган тоонун бүркүтү», «Энсеген элим, аманбы», «Жаштарга», «Эшмамбет менен учурашуу», «Гүлдөп ал», «Дүнүйө», «Алымкан», «Өмүр», «Карылык», «Өлүм алдында ырдаганы»	4
8	Жеңижок (Өтө Көкө уулу). «Балалык», «Жалгыз тал менен сүйлөшүү», «Аккан суу», «Үй-бүлө», «Ак куржун толо ыр калды»	3
9	Барпы Алыкулов. Ырлары: «Ынтымак», «Айт, айт десе», «Күн», «Шамал», «Дүнүйө», «Көз», «Кулмырза менен Аксаткын». Сүйүү лирикалары: «Мөлмөлүм», «Мырзайым», «Буракжан», «Гөзал кыз»	3
ЧЫГЫШ КЛАССИКАСЫНАН		
1	Ш.Руставели. «Жолборс терисин жамынган баатыр»	3
2	Класстан тышкаркы окуу.	1
3	Жазуу жумуштары	1
4	Чейректик жана жылдык кайталоо	3
	Жалпы: <i>Чыгармаларды үйрөнүү үчүн</i>	54
	<i>Жазуу жумуштары үчүн</i>	4
	<i>Класстан тышкаркы окуу</i>	4
	<i>Чейректик жана жылдык кайталоо үчүн</i>	6

IX КЛАСС
(жыл бою 102 саат)

№	ТЕМАЛАРЫ	сааты
I чейрек (27 саат)		
СОВЕТТИК МЕЗГИЛДЕГИ КЫРГЫЗ АДАБИЯТЫ		
	К.Тыныстанов. Өмүрү жана чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Ала-Тоо», «Кышкы түндө», «Манас күмбөзү», «Ысык-Көл», «Жайлоо», «Жаз»	5
	С.Карачев. Өмүрү, чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Эрксиз күндөрдө»	2
	А.Токомбаев. Өмүрү, чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Мезгил учат» повести	4
	К.Жантөшев. Өмүрү, чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Каныбек» романы (тандалган үзүндүлөр).	4
	М.Элебаев. Өмүрү, чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Кыйын кезең» повести.	3
	Ж.Турусбеков. Өмүрү, чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Ажал ордуна» драмасы, «Энем», поэмасы.	3
	Класстан тышкаркы окуу.	2
	Жазуу жумуштары	3
	Чейректик кайталоо.	1
II чейрек (21 саат)		
	Ж.Турусбеков. Өмүрү, чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Ажал ордуна» драмасы, «Энем», поэмасы.	2
	Ж.Бөкөнбаев. Өмүрү, чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Ажал менен Ар-Намыс» поэмасы	3
	К.Маликов, А.Кутубаев. Өмүрү, чыгармачылыгы тууралуу маалымат.	3

	«Жаңыл Мырза» драмасы	
	А.Осмонов. Өмүрү, чыгармачылыгы тууралуу маалымат. Лирикалары: «Бөбөккө», «Адамзат», «Тирүүлүк», «Коштошуу», «Мен тансам...», «Өзүмдү өзүм», «Мен кыргыздын акыны», «Музыка», «Пушкинге», «Шотага». Поэмалары: «Ким болду экен?», «Эшимкандын тереги», «Өлүп тирилгендер»	7
	Класстан тышкаркы окуу.	2
	Жазуу жумуштары	3
	Чейректик кайталоо	1
	III чейрек (27 саат)	
	Ч.Айтматов. Өмүрү, чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Саманчынын жолу», «Ак кеме» повесттери	8
	Т.Адышева. Өмүрү жана чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Кылы үзүлгөн комузум» (повесттен үзүндү).	3
	К.Осмоналиев. Өмүрү жана чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Бүркүтчү» (аңгемеден үзүндү).	3
	К.Каимов. Өмүрү жана чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Анарбайдын көпүрөсү»	2
	А.Саспаев. Өмүрү жана чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Татым туз», «Сарала ит»	4
	Б.Сарногоев. Өмүрү жана чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Бүркүттүн өлүмү»	1
	Класстан тышкаркы окуу.	2
14	Жазуу жумуштары	3
15	Чейректик жана жылдык кайталоо	1
	IV чейрек (27 саат)	
	Ө.Даникеев. Өмүрү жана чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Кыздын сыры» повести	3
	Ш.Садыбакасов. Өмүрү жана чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Ак боз ат» драмасы	3
	К.Жусубалиев. Өмүрү жана чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Кожожаш мерген» (повесттен үзүндү)	3
	К.Акматов. Өмүрү жана чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Эки сап өмүр»	2
	ЭГЕМЕНДҮҮЛҮК МЕЗГИЛИНДЕГИ КЫРГЫЗ АДАБИЯТЫ	
	А.Жакшылыков. Өмүрү жана чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Кара Молдо»	2
	А.Рыскулов. Өмүрү жана чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Атакенин ак болот» романы	3
	Э.Эрматов. Өмүрү жана чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Саймалуу таш» ыр түрмөгү	2
	Адабият теориясы боюнча V-IX класстарда алган билимдерди кайталоо жана жыйынтыктоо.	1
16	Класстан тышкаркы окуу.	2
20	Жазуу жумуштары	3
22	Чейректик жана жылдык кайталоо	3
	Жалпы: <i>Чыгармаларды үйрөнүү үчүн</i>	76

	<i>Жазуу жумуштары үчүн</i>	12
	<i>Класстан тышкыркы окуу</i>	8
	<i>Чейректтик жана жылдык кайталоо үчүн</i>	6

2.2. Окуу предметтин негизги мазмуну

V (68 СААТ)

Киришүү (1 саат)

Китеп жана адам. Рухий маданияттын жогорку көрсөткүчүнүн бир белгиси – китепкөйлүк. Ыйманга, адеп-ахлакка үйрөтүүдө көркөм чыгарманын мааниси. Адабият сабагы – мектепте үйрөнүлүүчү сабактардын орчундууларынын бири. Бул сабактын предмети жана милдети. Адабият – сөз өнөрү. Сөз өнөрү катары адабияттын искусствонун башка түрлөрүнөн (музыка, театр, кино, сүрөт ж.б.) өзгөчөлүктөрү.

Элдик жомоктор

«Алтын куш», «Акыл Карачач», «Акылдуу дыйкан», «Өнөрлүү бала» (4 саат)

«Алтын куш» – кереметтүү, фантастикалык окуяларга бай, курч сюжеттүү жомок. Жомоктогу гуманисттик пафос. Адамдын бардык кыйынчылыктарды жеңиши жана ага жардам берген жаныбарлар. Достук жана кастык. Айбанаттарды коргоо тууралуу бүгүнкү актуалдуу маселе менен үндөштүгү.

«Акыл Карачач» – жомогунда акылмандыктын, «караңгыда жол тапкан, капилеттен сөз тапкан» чечендиктин, сөз тапкычтыктын даңазаланышы. Эл ишениминин чагылдырылышы. Кыргыз элинин кыздарга мамилесинин жомокто көрсөтүлүшү.

«Акылдуу дыйкан» – жөнөкөй, эмгекчи, эч кимге билинбеген карапайым адамдын акылмандыгын, тапкычтыгын, билермандыгын баяндаган чыгарма. Хан ордосу жана талаадагы дыйкан. Адам акылынын, адилеттиктин баарынан бийик коюлушу.

«Өнөрлүү бала» жомогундагы бай жана кедей темасы. Хан жана анын кызы. Баланын ар кандай тапшырмаларды аткаруудагы аракетин, акылмандыгы, тапкычтыгы. Өнөр үйрөнүүгө үгүттөөчүлүк – жомоктун башкы максаты. Жомоктун негизинде жазуу жумуштарын жүргүзүү.

Адабият теориясынан. Жомок жөнүндө түшүнүк.

Элдик дидактикалык чыгармалардан

Макал-ылакаптар (2 саат)

Макал-ылакаптар – элдин кылымдардан берки топтогон тажрыйбасынын кыска жана нуска чагылышы. Жаштарды тарбиялоодогу макал-ылакаптардын ролу. Макал-ылакаптардын чыгыш себептери, макал менен ылакаптын айырмасы. Кыргыз макал-ылакаптарынын тематикалык байлыгы, ыймандык сабактары. Макал-ылакаптар – элдик акылмандыктын күбөсү. Макалдардын жана ылакаптардын тилдик өзгөчөлүгү.

Адабият теориясынан. Макалдар жана ылакаптар жөнүндө түшүнүк.

Табышмактар (1 саат)

Эл турмушу жана табышмактар. Табышмактардын мазмунунун ар түрдүүлүгү, алардагы акылмандыктын, байкагычтыктын, чыгармачылык фантазиянын күчү. Табышмак жана жандырмак, алардын ортосундагы байланыш.

Адабият теориясынан. Табышмак жөнүндө түшүнүк.

Жаңылмачтар (1 саат)

Тилдин жатыктыгын, тапкычтыкты, ойлоо-туюу сезимдерин, кеп чеберчилигин калыптоодо жаңылмачтардын ролу. Жаңылмачтардын тили жана курулуш каражаттары.

Адабият теориясынан. Жаңылмач жөнүндө түшүнүк.

Апыртмалар (1 саат)

Адабий жанр катарында апыртмалардын милдети жана айтылыш чеберчилиги. Фантастикалуулук менен реалдуулуктун, комикалуулуктун катышы. Элдик апырмачылар. *Адабият теориясынан. Апыртма – адабий жанр катарында.*

Элдик эпикалык мурастан

«Манастын бала чагы» («Манас» эпосунан үзүндү) (2 саат)

«Манас» эпосу жөнүндө кыскача маалымат. Бала Манас – Алтайга сүрүлүп барган кыргыздардын медегер туткан жаш баатыры. Бала Манастын алп күч кубаты, баатырдык келбети, тайманбастыгы, курчтугу. Болочок баатырдын эпикалык каарманга мүнөздүү белгилери. Анын тышкы эл душмандары менен алгачкы таймашуулары. Жаш Манас – азап тартып, бүлүнгөн элдин келечектеги коргоочусу катары көрүнө баштады. Манастын келбетин, иш-аракетин мүнөздөөдө колдонулган тилдик каражаттар.

Адабият теориясынан. Салыштыруу жөнүндө түшүнүк.

Адабий жомоктор

А.Токомбаев. «Жетим менен сыйкырчы» (2 саат)

Жомокто кара ниеттик менен адилеттиктин ортосундагы күрөштүн көрсөтүлүшү. Кереметтүү окуялар жана жомоктук мотивдер. Баланын күрөшү жана анын жеңиши.

Ч.Айтматов. «Бугу эне» («Ак кеме» повестинен үзүндү) (3 саат)

Элдик уламыштын жазуучу тарабынан иштелип чыгышы. Мекен темасы, ыйман, адеп-ахлак жана экологиялык проблемалар. Жакшылык жана жамандык, адилдик жана адилетсиздик. Уламыштын сабагы жана бүгүнкү күн. Уламыштын тилдик бөтөнчөлүгү, жазуучунун сүрөттөө чеберчилиги.

Адабият теориясынан. Диалог жөнүндө түшүнүк.

Т.Үмөталиев. «Күч бирдикте» (1 саат)

Жомоктун ынтымакка, биримдикке, бакытка, максатка жетүүнүн, турмуштук кыйынчылыктарды жеңүүнүн бекем негизи катары туюнтулушу. Абышканын турмуштук жагдайлары, анын акылдуулугу. Жомоктун тарбиялык маани-мазмуну.

Ж.Садыков. «Эненин жүрөгү» (1 саат)

Уламыштын нравалык теманы көтөрүп чыгышы. Гуманизм маселеси, улуттук колорит жана эненин образындагы көп түрдүүлүк. Уламыштын тарбиялык, таалим берүүчүлүк мааниси.

С.Рысбаев. «Балык балдар же көл жээгиндеги түнкү кум сепилдер» (2 саат)

Жомокто көл түбүндө калган байыркы кыргыздын алтын шаары, эл ынтымагы, улуттук биримдик идеяларынан балык балдар менен бүгүнкү балдардын жолугушусу аркылуу берилиши. Жомоктун сюжетинин курулушу, андагы драматизм, бүгүнкү күндүн адамдарына айтылган насаат.

Адабият теориясынан. Адабий жомок жөнүндө түшүнүк.

Кыргыз фантастикасынын тарыхынан

К.Эсенкожоев. «Үчүнчү шар» (2 саат)

Улуу Ата мекендик согуш алдындагы илим менен техниканын деңгээли. Асмандын табышмактуулугу жана аны ачуу үчүн аракеттер. Каармандын кызыгууларын берүүдөгү жазуучунун чеберчилиги. Фантастикалуулук жана реалдуулук.

Кошумча окуу үчүн: Б.Сартов «Роботтун туулган күнү» (фантастикалык аңгеме).

Адабият теориясынан. Илимий-фантастикалык чыгарма.

Үркүн темасы

Ы.Шайбеков. «Кайран эл» (1 саат)

1916-жылдагы тарых окуясы жана анын көркөм чыгармада көрсөтүлүшү. Үркүндөгү калктын абалы. Эл башына түшкөн оор күндөрдү чагылдырууда акындын чеберчилиги.

К.Баялинов. «Ажар» повести (2 саат)

«Ажар» повестинде Кытай жерине качып барган кыргыз кыздарынын типтүү турмушунун реалдуу көрсөтүлүшү. Чыгармадагы күрөш идеясы. Трагедиялуулук.

Драмалуулук. Повесттеги эмоционалдуулук. Ажар – башкы каарман, анын образын ачуудагы жазуучу колдонгон каражаттар. Кыргыз адабиятындагы «Ажар» повестинин орду жана таасири.

Кошумча окуу үчүн: А.Токтомушев. «Какшаалдан кат»

Адабият теориясынан. Көркөм чыгармадагы пролог жана эпилог.

С.Өмүрбаев. «Телегей» (романдан тандалган үзүндүлөр) (2 саат)

Телегейдин тагдыры – кыйын күндөрдөгү кыргыз аялынын тагдыры. Каармандын образын ачуудагы жазуучунун устаттыгы. Чыгарманын документалдык мүнөзү. Романдын адеп-ахлактык сабактары.

Адабият теориясынан. Көркөм чыгарманын тили жөнүндө түшүнүк.

Улуу Ата Мекендик согуш темасынан

А.Осмонов. «Неге кечигет», «Бүкөн» (2 саат)

Ырларда адам тагдырындагы согуштун терс таасиринин көрсөтүлүшү. Образдуулук жана поэтикалуулук аркылуу тынчтык кандай керек экендигинин айтылышы. Метафоралуулук ойду берүүнүн бир жолу катары. Бүкөндүн образы.

С.Жусуев. «Алакан» (1 саат)

Согуш эстелигинин – алакандын көркөм сүрөтү. Ырдын поэтикалык күчү. Салыштыруулар. Образдуулук.

Ч.Айтматов. «Атадан калган туяк» (2 саат)

Аңгемеде согушта курман болгон атасынын эрдигине баласынын сыймыктануу сезиминин ойгонушу жана ага таасир эткен окуялар. Балалык баёо романтика жана трагедиялуулук. Каармандын ички санаркоолорунун, ой толгоолорунун, мүнөзүнүн чеберчилик менен ачылышы. Ч.Айтматовдун калемине таандык чыгарманын көркөмдүк артыкчылыктары.

Адабият теориясынан. Аңгеме жөнүндө түшүнүк.

Жаратылыш жана адам

«Карагул ботом» (элдик чыгарма) (1 саат)

Чыгармадагы трагедия жана ага алып келген себеп-шарттар. Легенданын бүгүнкү күн үчүн мааниси. Адам жана табият жөнүндөгү ой. Ырдын муңдуулугу, стили.

А.Токомбаев. «Ай нурунда кышкы түн», «Жайкы таңда» (1 саат)

Табият көркү жана адам, кыргыз жеринин сулуулугу. Акындын жаратылышты сүрөттөө үчүн тандаган образдуу каражаттары.

Адабият теориясынан. Көркөм чыгармадагы пейзаж.

А.Осмонов. «Ата Журт», «Кыргыз тоолору» (1 саат)

«Ата Журттун» көркөмдүк, идеялык мааниси. Кыргыз тоолору – акындын сүрөттөө предмети. Тоолордун образын тартууда колдонулган көркөм каражаттар.

Адабият теориясынан. Салыштыруу жөнүндө түшүнүктү тереңдетүү.

Р.Шүкүрбеков. «Тоо эчки» (1 саат)

Ырдагы тоо эчкинин күйүтү-күйгөнү. Кыянаттыктын айыпталышы. Чыгарманын гуманизми, көркөмдүгү.

М.Алыбаев. «Ала-Тоо», «Соң-Көл», «Тянь-Шань» (1 саат).

Ырлардагы кыргыз жеринин поэтикалык элеси. Акындын тууган жерге болгон сүйүүсүнүн тереңдиги. Ырлардын көркөмдүгү.

С.Эралиев «Жамгыр», «Булут» (1 саат)

Лирикалык ырлардагы пейзаждык сүрөттөөлөр. Табият көрүнүшүн тартууда акын колдонгон салыштыруулар, эпитеттер. Сүрөттөөнүн жөнөкөйлүгү, экспрессивдүүлүгү. Акындын ойлорунун таамайлыгы, тактыгы, элестүүлүгү. С.Эралиевдин акындык чеберчилиги, сөз менен иштөө маданияты.

Адабият теориясынан. Ыргак (ритм) жөнүндө түшүнүк.

Эл акындарынын чыгармаларынан

Тоголок Молдо. «Телибай Тентек» (2 саат)

Телибай Тентек – ылакапка айланган каарман. Чыгармадагы тарбиялык, таалим берүүлүк идея. Каармандын ар кыл сапаттарын ачуудагы акындын тапкычтыгы, тилинин жатыктыгы жана таамайлыгы.

Барпы Алыкулов. «Жакшы кыз», «Өзү каар, тили заар кыз», «Болоор жигит», «Болбос жигит», «Эр жигитке сын» (2 саат)

Жакшы адам жана жаман адам жөнүндөгү элдик түшүнүктөр Барпынын чыгармачылыгында. Жакшылыкты жана жамандыкты көрсөтүүдө акын колдонгон каражаттар. Ыйман жана жаштар. Бүгүнкү күн жана Барпынын ырларынын тарбиялык мааниси.

Адабият теориясынан. Санат-насыят, үлгү ырлары

Орус классикалык адабиятынан

А.С.Пушкин. «Балык жана балыкчы тууралуу жомок» (3 саат)

Жомоктогу ач көздүктүн, көрө албастыктын, дүйнөкорлуктун ашкерелениши. Бар дүйнөгө ыраазы болбоо, канаттанбоо – ыймандык катастрофанын башталышы. Жомоктун нравалык сабагы, бүгүнкү күндүн проблемалары менен байланышы.

ЖАТТООГО БЕРИЛҮҮЧҮ ЧЫГАРМАЛАР

Макал-ылакаптар, табышмактар, жаңылмачтар, апыртмалар (мугалимдин жана окуучунун тандоосу боюнча).

«Манастын бала чагы» (үзүндү).

Ч.Айтматов «Бугу-Эне» (үзүндү).

Ы.Шайбеков «Кайран эл» (үзүндү).

А.Осмонов «Неге кечигет», «Бүкөн», «Кыргыз тоолору».

С.Жусуев «Алакан».

«Карагул ботом» (үзүндү).

А.Токомбаев «Ай нурунда кышкы түн», «Жайкы таңда».

М.Алыбаев «Ала-Тоого», «Соң-Көл», «Тянь-Шань».

А.С.Пушкин «Балык жана балыкчы тууралуу жомок» (үзүндү).

V КЛАССТЫН ОКУУЧУЛАРЫНЫН КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮГҮНӨ КОЮЛУУЧУ НЕГИЗГИ ТАЛАПТАР

Окуучулар төмөндөгүдөй компетенттүүлүктөргө ээ болуусу керек:

- элдик оозеки адабиятын жазма адабияттан өзгөчөлүгүн билүү;
- чыгарманын тегин, түрүн, жанрын ажыратуу;
- көркөм чыгарманы элестетип, ошол элесин оозеки айтып бере алуу;
- үйрөнүлүп жаткан чыгарманын каарманын мүнөздөй алуу;
- ар башка каармандардын бирдей кырдаалда, жагдайда жасаган иш-аракеттерин салыштыра жана баа бере билүү;
- чыгарманын текстинен автордун каармандарга түздөн-түз берген баасын таба билүү;
- көркөм чыгармаларды көрктүү окуу;
- сюжеттүү чыгарманын жөнөкөй жана татаал планын түзүү;
- көлөмү чакан прозалык чыгарманын планын, мазмунун кеңири, тандалмалуу же кыскартылган түрүндө оозеки жана жазуу жүзүндө айтып, жазып бере алуу (изложение);
- өз алдынча окулган адабий чыгарма жөнүндө айтып берүү (өз мамилесин билдирүү менен);
- программада жатка үйрөнүүгө сунуш кылынган тексттерди билүү;

• окуу хрестоматиясынын жана башка китептердин маалымат берүүчү аппараттарынан пайдалануу.

СААТТАРДЫН ЖАЛПЫ БӨЛҮШТҮРҮЛҮШҮ

Чыгармаларды окуп үйрөнүү үчүн – 46 саат

Класстан тышкары окуу үчүн – 8 саат

Дил баян үчүн – 8 саат

Чейректик кайталоолор үчүн – 4 саат

Жыйынтыктоочу кайталоо – 2 саат

Баары – 68 саат

VI класс (68 саат)

Киришүү (1 саат)

Көркөм адабияттын башкы предмети – адам жана анын көп кырдуу турмушу. Илимдин жана көркөм өнөрдүн башка түрлөрүнөн адабияттын айырмасы. Тил – жазуучунун негизги куралы.

Элдик оозеки чыгармачылыктын казынасынан

Эмгек ырлары: «Оп майда», «Бекбекей», «Шырылдан» (2 саат)

Эмгек ырларында эл турмушунун жана элдин социалдык абалынын чагылдырылышы. Элдин көз карашы, үрп-адаты, үмүт-тилеги – эмгек ырларында. Коомдук турмушта эмгек ырларынын жаралыш себептери жана ролу.

Адабият теориясынан. Эмгек ырлары.

Каада-салт ырлары: «Алдей-алдей, бөбөгүм», «Акыйнек», «Жарамазан» (2 саат).

Каада-салт ырларында элдин үрп-адатынын, салт-санаасынын, турмуштук түшүнүгүнүн, көз карашынын көрсөтүлүшү. Ырасымга байланыштуу окуяга карата чыгарылган жана ырдалган ырлардын мазмунундагы жана формасындагы өзгөчөлүктөр. Ырлардын аткарылыш бөтөнчөлүктөрү, этнопедагогикалык идеялар жана эл турмушундагы мааниси.

Адабият теориясынан. Каада-салт ырлары.

Арман ырлары: «Койчунун арманы» (1 саат).

Арман ырларынын жанрдык өзгөчөлүктөрү. Армандардын жаралышынын тарыхый, социалдык негиздери. Лирикалык каармандын көңүл жагдайынын армандарда көркөм чагылдырылышы. Армандагы кор болгон адамдын образы жана анын үмүт-тилеги.

Адабият теориясынан. Арман ырлары жөнүндө түшүнүк.

Кошоктор: «Дыйкандын аялынын кошогу», «Гүл ойрон» (2 саат).

Кошок – элдик салт ырлардын бир формасы. Кошокчунун айтуучулук чеберчилиги. Кошоктогу кайгы-муң. Кошоктун стилдик өзгөчөлүктөрү жана Тоголок Молдонун бул жанрдагы чыгармачылык табылгалары.

Адабият теориясынан. Кошок – элдик оозеки чыгармачылыктын бир жанры.

Тамсилдер: «Алкы жаман карышкыр», «Арстандын күчүн асыраган Мышык», «Иттин доолдай тиктирем дегени» (Тоголок Молдо иштеп чыккан) (2 саат).

Элдик тамсилдердеги негизги идеянын – ач көздүктүн, наадандыктын, кенебестиктин, жалкоолуктун, жатып ичерликтин мыскылданышы. Тамсилдердеги аллегориянын ролу, таалим- тарбия берүүчү мүнөзү.

Адабият теориясынан. Тамсил жөнүндө түшүнүк.

Элдик эпостордон

«Эр Төштүк» (4 саат)

Эпостун кыргыз маданиятында ээлеген орду. Чыгарманын негизги мазмуну: Төштүктүн теги, бир туугандары: Элемандын Желмогуз кемпирге жолугушу; жер үстүндөгү жана жер астындагы окуялар. Адилеттүүлүк менен кыянаттыктын күрөшү, адилеттүүлүктүн салтанат курушу. Маамыттар жана жер астындагы башка жандыктар менен Төштүктүн достугу. Эпостогу терс сапаттарды алып жүргөн каармандардын – Желмогуз кемпирдин, Көк Дөөнүн, ажыдаардын сүрөттөлүшү жана аларды мүнөздөөдө пайдаланылган көркөм сөз каражаттары. Төштүк – элдин сүйүктүү баатыры. Эпостогу фантазиянын, гиперболанын күчү, архаикалык, мифологиялык каражаттар.

Адабият теориясынан. Гипербола жана литота жөнүндө түшүнүк.

«Каныкейдин Тайторуну чапканы» («Манас» эпосунан үзүндү) (2 саат). Аялзатынын айкөлдүгүнүн, акылмандыгынын, назиктигинин берилиши, каармандын психологиялык абалынын ачылышы, жаныбар менен адам тагдырынын параллель коюлушу. Манасчынын окуяны өөрчүтүп баруу чеберчилиги. Үзүндүнүн тилдик каражаттары.

А.Чоробаев. «Тайлак баатыр» (3 саат).

Уламыш жана чындык. Жеке адам жана доор. Адамдагы баатырдык, айкөлдүк сапаттардын ачылышы. Мезгилдин алкагында эл үчүн күрөшүүчү инсанды көрсөтүүдө акындын тандаган көркөм ыкмалары. Тайлак – кыргыз элинин улуу уулу.

Эл акындарынын чыгармаларынан

Токтогул Сатылганов. «Жеңижокту жоктоо» (1 саат).

Акындык өнөрдүн, адамдык сапаттын даңазаланышы. Көркөм сөз ээси жана ага баа берүү. Акындын Жеңижок жөнүндө айткандарынын реалдуулугу жана таасирдүүлүгү.

Жеңижок Өтө уулу. «Айтамын санат тобуна» (1 саат).

Турмуш, өмүр, жашоо, бул дүйнө, тигил дүйнө, жакшылык, жамандык сыяктуу түшүнүктөр – Жеңижоктун чечмелөөсүндө. Акындын ой-жүгүртүүлөрүнүн кеңдиги, көркөм табылгаларынын омоктуулугу, төкмөлүк өнөрдүн мүмкүнчүлүктөрүнүн ачылышы.

Адабият теориясынан. Аллитерация жана ассонанс.

Барпы. «Балдарга насыят» (2 саат).

Насыят ырындагы дидактикалык маани. Жакшылык жана жамандык, оң-тескерилик, тууралык жана каталык – бири-бирине карама-каршы түшүнүктөр. Барпынын педагогикалык ойлорунун бүгүнкү күндөгү актуалдуулугу.

Адабият теориясынан. Санат-насыят ырлары жөнүндө түшүнүктү тереңдетүү.

Акын-жазуучулар кайра иштеп чыккан чыгармалардан

А.Осмонов. «Толубай сынчы» (2 саат).

Толубай сынчы жана Азиз хан – бул эки контрасттуу каарманга карата автордук мамиленин чыгарманын көркөм системасы аркылуу көрүнүшү. Бийлик өкүлдөрүнүн, жалган хандардын ашкерелениши жана алардан бийик, таза турган карапайым адамдардын көздөн далдоо жашашы. Чындык үчүн күрөш. Сынчылык өнөрдүн даңазаланышы, өнөр адамы жана ага хандык мамиле. Тулпардын сынын берүүдөгү акындын кылдаттыгы. Поэманын кыскалыгы жана сүрөттөөлөрүнүн образдуулугу. Элдик уламыштын жогорку көркөмдүктө кайрадан иштелип чыгышы А.Осмоновдун акындык күчүнүн күбөсү катары.

Адабият теориясынан. Кейиптештирүү жана метафора.

Ж.Бөкөнбаев. «Чептен эрдин күчү бек» (2 саат).

Поэманын патриоттук пафосу. Баланын эрдиги, эненин мүнөзүндөгү балага жана Мекенге болгон мамилелер. Карыянын акылман бүтүмү жана чыгарманын тарбиялык мааниси.

Адабият теориясынан. Адабий жомок.

Кыргыз элинин өткөн турмушунан

А.Токомбаев. «Күүнүн сыры», «Акылмандын жообу» (4 саат).

Аңгемелерде сүрөттөлгөн доордун жалпы сүрөтү. Каармандардын тунуктук, чындык, адилеттик үчүн күрөшү. Чыгармалардын сюжеттик-композициялык курулушу, көркөмдүк жана адеп-ахлактык сабактары.

Адабият теориясынан. Көркөм чыгарманын тили жөнүндөгү түшүнүктү тереңдетүү.

М.Элебаев. «Бороондуу күнү» (1 саат).

Аңгеменин сюжети – кыргыз калкынын революциянын алдындагы оор турмушун сүрөттөөгө арналышы. Боз үйдүн көрүнүшүн, анын ичиндеги адамдарды чагылдыруудагы сүрөткердин устаттыгы. Жолоочунун ички психологиялык абалы жана анын байкагычтыгы. Аңгемедеги деталдардын мааниси. Кыскалык, тактык.

Адабият теориясынан. Аңгеме жөнүндө түшүнүктү тереңдетүү.

Ч.Айтматов. «Биринчи мугалим» (4 саат).

Революциянын алгачкы жылдарындагы агартуу ишинин кыйынчылыктары. Эски менен жаңынын карама-каршылыгы. Дүйшөндүн жаңы турмуш, жаңы мектеп үчүн болгон каармандык күрөшү, анын бийик идеялуулугу жана революцияга берилгендиги. Алтынайдын тагдырына Дүйшөндүн ойногон ролу. Повесттеги символдор. Чыгармадагы ретроспекция жана повесттин композициясынын идеялык мазмунду ачуудагы ролу.

Адабият теориясынан. Сюжет жана композиция.

М.Абылкасымова. «Эстелик сүйлөйт» (2 саат).

Поэманын шарттуу-символикалык мүнөзү. Эстелик жана анын сөзүнүн маани-маңызы. Чыгарманын таалим-тарбия берүүчүлүгү жана публицистикалуулугу.

Адабият теориясынан. Поэма жөнүндө түшүнүк.

Б.Жакиев. «Атанын тагдыры» (4 саат)

Драмадагы чагылдырылган окуялар. Согуштун жаш балага тийгизген таасири. Үй-бүлө темасы. Чоң ата – ата – бала – үчөөнүн биримдиги. Адамгерчилик жана карасанатайлык. Согуш тууралуу аңгемелешүү.

Адабият теориясынан. Драма жөнүндө түшүнүк.

Чыгармадагы сүрөттөлгөн турмуш окуялары. Каармандын аракетин. Турмуштук кырдаал-шарттар жана алардын каармандын мүнөзүнүн калыптанышына, сюжеттин өзгөрүшүнө тийгизген таасири.

Жаратылыш, жан-жаныбарлар жөнүндө

Т.Сыдыкбеков. «Көк серек» (2 саат).

Карышкырлардын турмушу жана анын адамдардын күнүмдүк тиричилиги менен көркөм параллелде көрсөтүлүшү. Сүрөткердин карышкырлардын жашоо образын, тиричилигин көрсөтүүдөгү натуралисттик байкоолору жана философиялык жыйынтыктары. Деталдар менен иштөөдөгү Т.Сыдыкбековдун чеберчилиги. Жан багуу, жашоо үчүн күрөш, бул күрөштөгү жеңиштер жана жеңилиштер. Бөрүлөрдүн табияттын бир мүчөсү катары көрсөтүлүшү. Адамдын гумандуулугу. Чыгармадагы шарттуулук ыкмасы, жаныбарлардын ой жүгүртүүлөрү, кыялдандуулары. Аңгеменин тили.

Адеп-ахлак темасынан

Ж.Мавлянов «Нан» (2 саат)

Аңгеменин идеялык-тематикалык багытынын ыймандык маселеге көбүрөөк бурулушу. Адамдардын адептик тарбияланышын көрсөтүүдө нандын символикалык мааниси. Образдардын ачылышы жана теманы берүүдө жазуучунун колдонгон каражаты.

ЖАТТООГО БЕРИЛҮҮЧҮ ЧЫГАРМАЛАР

«Оп майда».

«Бекбекей».

«Шырылдан».

«Алдей-алдей бөбөгүм».

«Эр Төштүк» (үзүндү).

«Каныкейдин Тайторуна чапканы» (үзүндү).
Токтогул Сатылганов «Жеңижокту жоктоо» (үзүндү).
Жеңижок Өтө уулу «Айтамын санат тобуна» (үзүндү).
Барпы «Балдарга насыят» (үзүндү).
А.Осмонов «Толубай сынчы» (үзүндү).
Ж.Бөкөнбаев «Чептен эрдин күчү бек» (үзүндү).
Ч.Айтматов «Биринчи мугалим» (үзүндү).
М.Абылкасымова «Эстелик сүйлөйт» (үзүндү).

VI КЛАССТЫН ОКУУЧУЛАРЫНЫН КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮГҮНӨ КОЮЛУУЧУ НЕГИЗГИ ТАЛАПТАР

Окуучулар төмөндөгүдөй компетенттүүлүктөргө ээ болуусу керек:

- көркөм чыгармалардагы окуяларды жана сүрөттөөлөрдү көз алдыга элестетип, кайра айтып бере алуу;
- элдик оозеки чыгармачылыктын казынасынан үйрөнгөн чыгармаларды кайсыл текке, түргө, жанрга жата тургандыгын, фольклордук чыгарма менен жазма адабияттын айырмасы эмнеде экендигин так ажырата билүүгө жетишүү;
- үйрөнүлүп жаткан чыгарманын башкы каарманынын жүрүм-турумунун, ички толгонууларынын негизинде аны толук мүнөздөй алуу;
- башкы каармандын жүрүм-турумун, жорук-жосундарын бири-бирине салыштырып баа бере билүү (мугалимдин жетекчилиги жана жамаатташып аракеттенүү менен);
- троп жана анын түрлөрүн аныктай алуу;
- каармандарга берилген автордук көз карашты, бааны таба билүү;
- адабий чыгарманы тек, түр, жанрга карай көркөм окууга жетишүү;
- эпикалык чыгарманын бүт бөлүмү же үзүндүсү боюнча план түзө алуу;
- көлөмү чакан чыгарманы кеңири, кыска, тандалмалуу түрдө оозеки же жазма формада айтып, жазып бере алуу;
- үйрөнүлүп жаткан чыгарманын тегерегинде суроолорго так, кеңири жооп бере алуу;
- окуп-үйрөнүлүп жаткан чыгарманын айланасында турмуштук ой жүгүртө билүү;
- окулган адабий чыгарма жөнүндө өз алдынча (жеке мамилесин билдирүү менен) аңгеме куруп бере алуу;
- хрестоматиянын жана адабий китептердин маалымат берүүчү аппараттарынан пайдалана билүү;
- жаттоого берилген чыгармалардын тексттерин шыдыр, жатка айтуу;
- «Манас» айта билүү.

СААТТАРДЫН ЖАЛПЫ БӨЛҮШТҮРҮЛҮШҮ

Чыгармаларды окуп үйрөнүү үчүн – 46 саат

Класстан тышкары окуу үчүн – 8 саат

Дил баян үчүн – 8 саат

Чейректик кайталоолор үчүн – 4 саат

Жыйынтыктоочу кайталоо – 2 саат

Баары – 68 саат

VII класс (102 саат)

Киришүү (1 саат).

Турмуштун көп түрдүүлүгү, анын адабиятта көркөм чагылдыруунун формалары. Образдуулук – көркөм сөз өнөрүнүн башкы касиети.

Адабият теориясынан. Образ жана образдуулук. Көркөм образ.

Элдик оозеки чыгармачылыктын казынасынан

«Кожожаш» (4 саат).

Эпосто байыркы кыргыздардын турмуш-тиричилигинин жана жашоо, ой жүгүртүү образынын чагылышы. Адам менен жаратылыштын өз ара мамилеси. Кожожаш менен Сур эчкинин образдары. Мергенчилик – өткөн доордо турмуштук зарылчылыктан келип чыккан кесип. Кайберендердин жапа чегиши. Адамдын табият менен күрөшү, андагы жеңиши жана жеңилиши. Байыркы кыргыз мифиндеги анимисттик, тотемдик түшүнүктөр, философиялык, экологиялык подтекст. Бүгүнкү күн жана «Кожожаштын» проблематикасы. Эпосто жер-суунун, жаратылыштын поэтикалык картинасынын көркөм берилиши.

Адабият теориясынан. Миф жөнүндө түшүнүк.

«Эр Табылды» (4 саат).

Чыгарманын жаралуу мезгили, патриоттук пафосу. Мекенди сүйүү, жолдоштук, достук идеяларынын даңкталышы. Өз элине чыккынчылык кылган Кудайназар менен Чалкалмактын образдары. Табылдынын жана анын жигиттеринин мүнөздөлүшү. Уруш эпизоддору, андагы алдыңкы планга чыккан кол башчылар. Элдиярдын, Карлыгачтын эл-жерге берилгендиги. Сырткы жана ички душмандарга каршы күрөштө баатырлардын эл менен биримдиги. Эпостун тилдик байлыгы.

Адабият теориясынан. Эпос жөнүндө түшүнүк.

Эл акындарынын чыгармаларынан

Молдо Кылыч. «Чүй баяны» (2 саат).

«Чүй баяны» – кыргыз жеринин бир бөлүгү Кең Чүй жөнүндө, анын жан-жаныбарлары тууралуу акындын байкоолору. Молдо Кылычтын гуманизми. Поэманын бүгүнкү экологиялык маселелер менен үндөштүгү. Илгери Чүйдүн фаунасынын жана флорасынын байлыгы.

Токтогул. «Санат, насыят ырларынан» (1 саат).

Санат, насыят ырларындагы таалим-тарбиялык маани. Акындын жакшы-жаман көрүнүштөр тууралуу турмуштук корутундулары. Ырларда акындык бай тажрыйбанын жыйынтыкталышы. Көркөм салыштыруулар, параллелизм, аллитерация, анафора.

Кошумча окуу үчүн: Алымкул Үсөнбай уулу. «Токтогул менен биринчи жолугушуу»

Барпы. «Ак кымкаптан тон албайм», «Сүйлөш үчүн тил керек», «Ала-Тоо көрккө келбейт эл болбосо» (2 саат).

Барпынын философиялык оюнун кенендиги, ыймандуулук маселелери, ырчылык өнөрдөгү атуулдук кредосу. Акындык табылгалары, сөз күчү. Ыр курулуш өзгөчөлүктөрү.

Адабият теориясынан. Санат-насаат, терме, үлгү ырлары.

Айтыш. Жеңижок менен Эсенамандын айтышы (2 саат).

Айтыш – акындык өнөрдү сыноонун эң башкы критерийи. Жеңижок менен Эсенамандын айтышуусунун өзөгүн түзгөн тема. Акындардын кыраакылыгы, сөз тапкычтыгы, айтыш процессиндеги психологиялык абалы.

Калык Акы уулу. «Баскан жол» (тандалган үзүндүлөр, 3 саат).

«Баскан жол» – автобиографиялык чыгарма. Мемуарда көрсөтүлгөн тарыхый чындыктын татаалдыгы. Коом жана адам тагдыры. Жашоо, эркиндик үчүн күрөш. Акындын сүрөткерлик баянынын таасирдүүлүгү. Белгилүү тарыхый инсандардын образынын ачылышы. Өткөн күндөр, эл шайырлары жөнүндө маалымат алууда Калык Акы уулунун эскерме китебинин мааниси.

Адабият теориясынан. Мемуардык чыгарма жөнүндө түшүнүк.

Коргол Досу уулу. «Токтогулдун баласынын өлгөнүн угузганы» (1 саат).

Ырдын тарыхый негизи. Угузуу салты жана анын ырда жогорку көркөмдүктө берилиши. Окуяны жеткирүү үчүн акындын колдонгон синонимдик айкаштары. Сөз күчү жана кабыл алуу. Ырдын көркөм кудурети.

Адабият теориясынан. Угузуу ырлары. Айтыш жана анын түрлөрү.

Кыргыз профессионал адабиятынан

А. Токомбаев. «Жараланган жүрөк» (3 саат).

Октябрь төңкөрүшүнүн алдындагы адам тагдырларынын оор күнгө кабылышы. Бектургандын кыйын-кысталыш күндөрү, революциядан кийинки кыргыз чыгармачыл интеллигенциясынын калыптануу процессинин көркөм чечмелениши. Чыгармадагы муундар байланышы, жаштар, сүйүү темасы.

Н.Байтемиров. «Тарых эстелиги» (романдан тандалган үзүндүлөр, 3 саат).

Уркия Салиева – тарыхый инсан жана романдын каарманы. Чыгармадагы идея үчүн күрөш. Түштүк Кыргызстандагы колхоз курулушу үчүн таптык кагылыштар жана андагы жеке адамдын ролу. Тарых жана тагдыр темасы.

Кошумча окуу үчүн: Ш.Бейшеналиев «Кычан»

Адабият теориясынан. Тарыхый чыгарма.

Т. Сыдыкбеков. «Акылман куудул» (3).

Повесттин үзүндүлөрүндө Куйручуктун куудулдугунун ар кыл окуяларда көрсөтүлүшү. Каармандын башкы сапаттары - чынчылдыгы, тапкычтыгы, бей-бечара, карыштарга көз салгандыгы, ач көздүктү, эки жүздүүлүктү ашкерелениши. Элдик салт-санаанын, үрп-адаттын көрсөтүлүшү. Тарыхый белгилүү адамдардын образдары. Куйручуктун окуяларын көрсөтүүдөгү жазуучунун анын куудулдук окуяларын колдонушу жана элдик тилден кеңири пайдаланышы.

Ч.Айтматов. «Бетме-бет» (3 саат).

«Бетме-бет» повести Ата Мекендик согуш учурундагы татаал тагдырлар жөнүндөгү чыгарма. Ысмайылдын, Сейденин образдары, алардын көркөмдүк касиети. Чыгарманын адеп-ахлактык мазмуну.

Ч.Айтматов. «Эрте келген турналар» (3 саат).

«Эрте келген турналар» повестинде элет балдарынын түйшүгү жана эрдиги. Султанмурат - балалык тазалыкты, ак ниеттүүлүктү, аруулукту, идеалга берилгендикти, эмгекчилдикти жана чынчылдыкты алып жүргөн каарман. Башкарма Тыналиевдин атуулдук-ыймандык үлгүсү. Символдук образдар. Сүйүү темасы. Аксайдагы кош айдоо. Султанмурат жана качкындар. Финалдагы кармаш, анын этикалык маани-маңызы. Элдик таалим-тарбия салттарын чагылдыруу жана алардын функциясы. Чыгарманын көркөмдүк жүзү.

Адабият теориясынан. Көркөм чыгарманын сюжети жана композициясы.

Ч.Айтматов «Балалыгым» (3 саат)

Жазуучунун балалыгындагы кызыктуу, көп кырдуу жана татаал окуялар. Бала чактагы адамга таасир эткен жагдайлар. Ата, эне, эл-жер темасы. Согуш учурунун көркөм летописи. Чыгарманын мемуардык, документалдык негизи. Оор жана кайгылуу балалык. Каармандардын өз ара сүйлөшүүлөрү жана автордун аңгемеси боюнча талдоолор.

А.Осмонов. «Маляр», «Буудай сапыруу», «ФЗОдогу иниме», «Жумушчу», «Ысык-Көлдө төрт мезгил», «Кайыңды», «Оорулуу акын» (3 саат).

Акындын ырларында эмгек процессинин чагылдырылышы, жумушчунун, малярдын, дыйкандын образы. Эмгектин баарынан бийик нерсе катары коюлушу.

Алыкулдун кыргыз жаратылышы, Атажурт темасындагы ырларында Адам менен табияттын гармониясынын көрсөтүлүшү, табият көркүн тартуудагы сүрөткердик табылгалары, поэтикалык каражаттарынын молдугу. Акындын тууган жерге болгон кусалыгы, сагынычы.

«Оорулуу акын» ырында өзүнүн личностунун поэзиясында чагылышы. Лирикалык каармандын ойлорунун конкреттүүлүгү, образдуулугу, акындын атуулдук эрдиги.

Адабият теориясынан. Лирика. Лирикалык каарман.

Ж.Сыдыков. «Манастын уулу Семетей» (3 саат).

Элдик эпостун драмалык формага келтирилиши. Драмадагы патриотизм, Мекенди эңсөө, эне – бала, ата – бала, душмандар менен күрөш, өч алуу, баатырдык, сулуулук, уздук, салт-санаа маселелери. Образдарды ачуудагы эпикалуулук жана драматизм. Драмадагы конфликттер жана анын кыймылдаткычтары. Каармандардын мүнөзүн ачуудагы кырдаалдар жана кагылыштар. Эпостун тили жана драманын тили: окшоштуктар жана айырмачылыктар.

Адабият теориясынан. Драма жөнүндө түшүнүктү тереңдетүү. Драмалык диалог.

Т.Касымбеков. «Адам болгум келет» (3 саат).

Повесттин темасы жана проблематикасы: башкы каармандын ыйман издөөсү, рухий дүйнөсүнүн калыптанышы. Чыгармадагы романтикалык сүрөттөөлөр. Эмгекчилдик, эл-жерге ак ниет кызмат кылуу адамдын атуулдук – адептик сапатынын башкы критерийи катары. Повесттин негизги идеясынын көркөм образдар системасы аркылуу табигый ачылышы. Чыгарманын тили.

Т.Кожомбердиев. «Апа», «Эне жана коломто» (2 саат)

Турар Кожомбердиев – чебер лирик. Ыр саптарынын ыргактуулугу, ойлорунун ачыктыгы, кайрууларынын тактыгы. Акындын образ ачуу чеберчилиги, табият көрүнүштөрүн тартуу аракетин. Поэтикалык дүйнөнүн байлыгы. Эненин образы. Эне-бала мамилеси. Эненин улуулугу. Ырлардагы стилистикалык көп боектуулук, көркөм сөз каражаттарынын байлыгы жана метафоралуулугу. Ырлардагы экспрессивдүүлүк жана эмоционалдуулук.

Адабият теориясынан. Образдуулук жана көркөм образ.

Ж.Мамытов. «Буурул түндүн жомогу» (2 саат)

Жомок-поэмада сүрөттөлгөн мезгил. Акындын түзгөн образдарынын табийгылыгы, жугумдуулугу. Конфликттер жана аларды жараткан кырдаал-шарттар. Ыймандык кагылыштар. Жомоктун таасирдүүлүгү.

А.Жакыпбеков. «Айкашка» (3 саат)

Аңгемедеги ат жана адам байланышы. «Ат – адамдын канаты» экендиги. Муундар аралык карым-катыш. Образдардын ачылышы чеберчилиги. Жылкыны сүрөттөөдөгү жазуучунун колдонгон көркөм сөз каражаттары.

О.Султанов. «Кош, Ысык-Көл», «Бокс», «Алтай... Алтай», «Жоокер» (2 саат).

Ырлардагы граждандуулук, философиялуулук, эмоционалдуулук, граждандык пафос. Акындык сезимталдуулук. Атажуртка, Адамга мамиле. Акындын чеберчилиги.

М.Байжиев «Бир тоголок самын» (2 саат)

Согуш учурундагы эл турмушу. Адамдардын мүнөзү. Араккорлук жана алдамчылык. Балалыктагы алгачкы тунук сезимдер. Зайранын тагдыры жана үй-бүлөсү. Чыгармадагы адамдардын сырткы портреттери жана алардын сүйлөгөн кебинин индивидуалдуулугу. Кеп – адам мүнөзүн аныктоо каражаты.

М.Тойбаев. «Жоронун жоруктары» (3 саат).

Пьесадагы каармандардын күлкүлүү окуялары. Автордун адам мүнөздөрүн ачып берүү чеберчилиги. Коом жана адам проблемасы. Комикалуулук – турмушту чагылдыруунун бир формасы катары.

Адабият теориясынан. Комедия.

М.Гапаров. «Байчечек» (2 саат).

Азыркы адамдын руханий жакырдануусу, айыл-кыштак жана шаар карама-каршылыгы. Образдын ачылышы. Жазуучунун стилдик бөтөнчөлүгү.

А.Өмүрканов «Чолпонбай» (2 саат).

Эрдик жана мекенчилдик, жигиттик, кусалык темалары. Баатырдык. Тарыхый каарман жана анын көркөм образы.

Кошумча окуу үчүн: К.Жантөшев «Чолпонбай».

Э.Ибраев. «Ойгон, кыргыз», «Улут болсом, тилим менен улутмун» (3 саат).

Акындын поэмаларындагы атуулдук-патриоттук, мекенчилдик. Лирикалык каармандын күчтүү сезимдери, заман көйгөйү. Чыгармалардын жарандык пафосу, эмоциялуулугу, көркөмдүк ажары.

Адабият теориясынан. Публицистикалык поэма.

А.Стамов. «Үч мээрим» (3 саат).

Жомоктун стилдеги повесттин идеялык мааниси, адамдардын ыймандуулукка, кайрымдуулукка, тазалыкка чакырылышы. Реалисттик жана фантастикалык башталмалардын айкалышы. Чыгарманын этикалык жана эстетикалык сабактары.

С.Раев. «Эмне дейм, сизге эжеке» (2 саат).

Азыркы күндүн курч проблемасы – ата-эне, бала жана мугалим байланышы. Жазуучунун социалдык көйгөйлөрдү көтөрүү чеберчилиги. Аңгемедеги диалогдор. Каармандардын мүнөздөрү, жүрүш-турушу, өз ара мамилелери. Чыгарманын тили.

Орус адабиятынан

А.П.Чехов. «Хамелеон», «Чиновниктин өлүмү» (3 саат).

Аңгемелерде орус турмушунун реалдуу картиналарынын чебер жана көркөм сүрөттөлүшү. Адамдардын типтери. Деталдардын көркөм образ ачуудагы мааниси. Чеховдун каармандары жана бүгүнкү күн.

Адабият теориясынан. Сатира жана юмор.

ЖАТТООГО БЕРИЛҮҮЧҮ ЧЫГАРМАЛАР:

«Кожожаш» (үзүндү).

«Эр Табылды» (үзүндү).

Токтогулдун санат, насыят ырларынан үзүндүлөр.

Ч.Айтматов «Эрте келген турналар» (үзүндү).

А.Осмоновдун ырларынан үзүндүлөр.

Ж.Садыков «Манастын уулу Семетей» (үзүндү).

Т.Кожомбердиев «Апа».

Ж.Мамытов «Буурул түндүн жомогу» (үзүндү).

О.Султановдун ырларынан тандоо боюнча.

Э.Ибраевдин ырларынан тандоо боюнча.

VII КЛАССТЫН ОКУУЧУЛАРЫНЫН КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮГҮНӨ КОЮЛУУЧУ НЕГИЗГИ ТАЛАПТАР

Окуучулар төмөндөгүдөй компетенттүүлүктөргө ээ болуусу керек:

- көркөм чыгарманын эпизоддорун көз алдыга элестетип, оозеки жана жазуу түрүндө айтып бере алуу;
- мугалимдин жетекчилиги менен чыгарманын темасын, идеясын, мазмунун жана формасын аныктай алуу;
- өздөштүрүлүп жаткан чыгармаларга автордун мамилесин аныктоо жана өз мамилесин билдирип, аны далилдей билүү;
- үйрөнүлүп жаткан чыгарманын сүрөттөө каражаттарын, портретин, пейзаждын, интерьердин ролун көрсөтө алуу;
- чыгарманын тек, түр, жанр боюнча кайсыларга таандык экендигин аныктоо;
- көркөм чыгарманы үн кубултуп, көркөм окуй билүү;
- оозеки жана жазуу жүзүндө билдирүүчү өз оюнун планын түзө билүү;
- прозалык чыгарманын үзүндүсүн толук талдап же кыска айтып бере алуу (изложение жаза билүү);
- өздөштүрүлүп жаткан чыгарма боюнча берилген суроолорго кеңири жооп берүү, ой жүгүртүү дилбаянын жаза билүү;

- өз алдынча окуган адабий чыгармага оозеки, жазуу жүзүндө пикирин айта алуу (чыгарманын каармандарына жана андагы окуяларга өз мамилесин мотивдештирүү менен);
- жаттоого берилген тексттерди көрктүү, үн кубултуп, жатка айта алуу;
- пьесаларды ролдоштуруп аткарууга жетише билүү;
- хрестоматиянын, окуган китептеринин маалымат берүүчү аппараттарынан пайдалана билүү.

СААТТАРДЫН ЖАЛПЫ БӨЛÜШТÜRÜЛÜШÜ

Чыгармаларды окуп үйрөнүү үчүн – 76 саат

Класстан тышкаркы окуу үчүн – 8 саат

Дил баян үчүн – 12 саат

Чейректик кайталоолор үчүн – 4 саат

Жыйынтыктоочу кайталоо – 2 саат

Баары – 102 саат

СИСТЕМАЛЫК КУРСТУН ЭЛЕМЕНТТЕРИН ИЧИНЕ КАМТЫГАН АДАБИЯТТЫК ОКУУ (VIII-IX класстар)

VIII класс (68 саат)

Кыргыз элинин байыркы жазма эстеликтери жана оозеки көркөм мурасы Орхон-Эне-Сай жазма эстеликтери жөнүндө жалпы маалымат. Күл Тегиндин эстелигиндеги ташка чегилген жазуулар (1 саат).

Байыркы доор жана кыргыз эли. Орхон-Эне-Сай жазуулары – кыргыз элинин байыркы маданиятынын күзгүсү. Таш бетине жазылган сырлардын ачылыш тарыхы. Тексттердин маани-мазмуну. Орхон-Эне-Сай тексттеринин өзгөчөлүктөрү, тилдик жактан азыркы кыргыз тили менен алака-катышы.

Күл Тегиндин урматына коюлган таш бетиндеги жазуунун тарыхый жана маданий жактан мааниси. Кичи, чоң жазуулардын мазмуну. Күл Тегиндин жазуусу – кыргыз адабиятынын байыркы башаты.

Кыргыз элинин оозеки көркөм казасы

Жалпы обзор (1 саат).

Оозеки чыгармачылык гүлдөгөн доордун мүнөзү. Калк турмушу - кыргыз оозеки чыгармачылыгында. Оозеки чыгармачылык - кыргыз элинин мактанычы. Улуттук фольклор байлыгы шарттаган жагдайлар. Кыргыз оозеки чыгармачылыгын өнүктүрүүдөгү элдик, жеке таланттардын ролу. Фольклордун жанрдык көп түрдүүлүгү. Оозеки чыгармаларда жакшылык менен жамандык, коркоктук менен баатырдык, акылмандык менен наадандык сыяктуу түшүнүктөрдүн берилиши. Адам, адилеттүүлүк, күрөш, эркиндик темасы кыргыз эл оозеки чыгармачылыгында. Эпикалык тек жана анын бай мурастары. Улуу жана кенже эпостор, легендалар, уламыштар. Дидактикалык таалимчил чыгармалар (макал-лакаптар, табышмактар, жаңылмачтар) жана алардын турмуштагы ролу. Лирикалык жанр: той ырлары, бешик ырлары, салт ырлары, кошоктор, армандар, керээз, коштошуу, учурашуу ырлары ж.б., алардагы идея. Элдик оозеки чыгармачылыктын жалпы өзгөчөлүктөрү, анын жазма адабият менен байланышы. Жаштарды тарбиялоодогу эл чыгармаларынын мааниси. Кыргыз фольклорунун изилдениши, жыйналышы жана бүгүнкү проблемалары.

Адабият теориясынан. Фольклор.

«Манас» (мугалим жана окуучулар бириктирилген варианттан, же Сагымбайдын же Саякбайдын варианты өздөрү тандап алат) (13 саат).

«Манас» бөлүмүнүн негизги окуялары: кыргыздар көргөн азап-тозоктор; окуянын өткөн жери; Жакып жана анын баласыздыгы; Манастын төрөлүшү; Баатырдын бала чагы; Алтайдан Алатоого келүү; Алмамбеттин окуясы; Баатырдын үйлөнүшү; Көзкамандар окуясы; Көкөтөйдүн ашы; Чоң казат: Кичи казат; Манастын өлүмү (кайып болушу).

«Манас» эпосунун темасы жана идеясы. Образдар системасы. Эпостогу мифтик, нравалык, философиялык түшүнүктөр. «Манас» кыргыз элинин энциклопедиясы катарында. Тарых жана «Манас». Эпостун поэтикасы. «Манас» жана азыркы учур.

«Семетей» (10 саат).

«Семетей» - «Манас» трилогиясынын экинчи бөлүмү. Эпостун негизги окуялары: Семетейдин бала чагы, анын бөтөн жерде, бөлөк элде чоноюшу; эл-жери жөнүндө Семетейдин угушу; Семетейдин Таласка келиши; Чынкожо, Толтой менен согуш; Семетейдин Айчүрөккө үйлөнүшү; Конурбай менен Семетейдин урушу; баатырдын кайып болушу.

«Сейтек» (5 саат)

«Манас» трилогиясынын үчүнчү бөлүмү - «Сейтек». Бул бөлүмдүн негизги окуялары: Күлчоро менен Айчүрөктүн туткунга түшүшү; баатырдын төрөлүшү жана бала чагы; Кыздын өлүмү, Семетейдин кайра элге кошулушу. Ички душмандар менен күрөш, үй-бүлө темасы. Чыгарманын идеясы. «Сейтектеги» аялдар темасы. Образдар системасы. Эпостун көркөм сөз каражаттары. «Сейтектин» жалпы трилогияны жыйынтыктоочу мааниси.

Адабият теориясынан. Баатырдык эпос.

«Курманбек» эпосу (3 саат).

«Курманбек» эпосунун чагылдырган доору. Калмак баскынчыларга каршы патриоттук күрөш, эл жерди коргоо идеясы. Курманбек баатырдын мекенчилдиги, адеп-ахлагы, Курманбек менен Аккандын достугу. Канышайдын, Тейитбектин образдары, Телтору тулпардын ролу.

Кошумча окуу үчүн: К.Жантөшев «Курманбек» драмасы жана «Жаныш-Байыш» эпосу.

Түрк элдеринин орток мурастарынан

Жусуп Баласагын «Кут алчу билим» (тандалган үзүндүлөр 4 саат).

Жусуп Баласагын жана ал жашаган мезгил. Өмүрү, чыгармачылыгы жөнүндө жалпы маалымат. «Кут алчу билим» дастанынын жазылуу тарыхы жана анын бизге жетүү жолу.

Чыгарманын түрк маданиятындагы мааниси. «Кут алчу билимдин» идеясы, темасы. Дастанда адеп-ахлак ойдун берилиши, философиялык көз караштар. «Кут алчу билимдин» көркөмдүк касиети. Үр түзүлүшүндөгү өзгөчөлүктөр.

Адабият теориясынан. Дидактикалык чыгарма. Бейт.

Махмуд Кашкары. «Түрк сөздөрүнүн жыйнагы» (сөздүктөгү элдик ырлар, макал-ылакаптар) (2 саат).

Махмуд Кашкары – түрк элинин адабий-маданий дүйнөсүндөгү көрүнүктүү инсан. Өмүрү, чыгармачылыгы жөнүндө жалпы маалымат. Анын эмгегинин жазылышы, жарыяланышы. «Түрк сөздөрүнүн жыйнагынын» тарыхый-этнографиялык, лингвистикалык баалуулугу. «Жыйнактын» тексттериндеги фольклордук, адабий чыгармалар, алардын идея-темалары. «Түрк сөздөрүнүн жыйнагындагы» элдик ырлардын, макал-ылакаптардын тарбиялык мааниси.

**Уламышка айланган акылман инсандардын мурастарынан
Асан Кайгы, Токтогул, Кетбука. (1 саат).**

Асан Кайгы, Токтогул, Кетбука - аты уламышка айланган акындар. Ырчылардын чыгармачылык бөтөнчөлүктөрү.

Эл турмушу жана Асан Кайгынын чыгармачылыгы. Асан Кайгынын философиялык кредосу - боорукердик, жандуу- жансыздарды аёо. Адам жана жаратылыш. Бүгүнкү күндөгү экологиялык проблемалар жана Асан Кайгынын чыгармачылыгы. Токтогул, Кетбука жашаган доор жана ошол доордогу тарыхый чындыктын көркөм чагылдырылышы.

XIX — XX кылымдагы эл ырчыларынын чыгармачылыгы

Жалпы обзор (1 саат).

XIX кылымдагы кыргыз тарыхы: Кокон хандыгы, уруулук чабышуулар, элдин аң-сезимине таасир эткен башка жагдайлар, падышалык колонизаторлордун келе башташы. Ырчылардын чыгармачылыгында эл турмушунун көркөм чагылдырылышы. Жаңы нерселердин кабыл алынышындагы ар түрдүү көз караштар. Орустун келишин поэтикалык кабыл алуунун бөтөнчөлүктөрү. Зилзала жана Үркүн тематикаларынын көркөм иштелиши. Ырчылардын чыгармачылыгында устаттык жана шакирттик.

Октябрь төңкөрүшүнөн кийинки чыгармаларды айтууда жана аларды кагаз бетине түшүрүүдө эл ырчыларынын сиңирген эмгеги.

Акындардын жалпылыгы жана бөтөнчөлүктөрү. Төкмөлүк өнөрдүн бүгүнкү абалы.

Калыгул Бай уулу. «Калыгулдун сөзү», «Санат, насыят» терме ырлары», «Акыр заман» (2 саат).

Өмүрү жана чыгармачылыгы. Акын жашаган мезгил жана андагы Калыгулдун позициясы. Калыгулдун олуячылыгы, акыр заман жөнүндө түшүнүгү. Санат-насыят, терме ырларындагы дидактикалык маани, адамдарды жакшылыкка, ыймандуулукка үндөө. Акындын ырларындагы көркөм сөз каражаттарынын колдонулушу.

Арстанбек Буйлаш уулу. «Тар заман» (2 саат).

Өмүрү жана чыгармачылыгы. «Тар заман» Арстанбектин заман, мезгил, элдин эртеңи жөнүндө кабатырлануу менен ой жүгүрткөн чыгармасы. Ырдын мааниси жана идеясы. «Тар замандын» көркөмдүк бөтөнчөлүгү.

Токтогул Сатылгановдун ырлары: «Кош, апаке», «Айланган тоонун бүркүтү», «Энсеген элим, аманбы», «Жаштарга», «Эшмамбет менен учурашуу», «Гүлдөп ал», «Дүнүйө», «Алымкан», «Өмүр», «Карылык», «Өлүм алдында ырдаганы» (4 саат).

Өмүрү жана чыгармачылыгы. Токтогул - акын жана композитор, акындардын устаты. Акындын бала чагы, алгачкы айтыштары, Сибирге айдалышы. Токтогулдун жеке тагдыры - анын ырларында. Туткун ырларындагы социалдык-саясий мотивдер, адилетсиздикке каршы нааразылыктын берилиши.

«Энсеген элим, аманбы» деген ыры - тууган жерге, элге карата кусалыктын, сагынычтын көрүнүшү. «Алымкан», «Эшмамбет менен учурашуу» ырларында акындын личностунун, тагдырынын көркөм чагылдырылыш.

Токтогулдун философиялык ырларындагы карылык, жаштык, дүйнө, байлык, бийлик, өлүм, өмүр жөнүндөгү акындык толгонуулар. Гуманисттик, жалпы адамзаттык ойлор.

«Кедейкан» - Токтогулдун айтуусунда. Дастандагы бийлик жана адам мамилеси.

Токтогулдун чыгармачылыгындагы акындык чеберчилик.

Адабият теориясынан. Философиялык лирика.

Жеңижок (Өтө Көкө уулу). «Балалык», «Жалгыз тал менен сүйлөшүү», «Аккан суу», «Үй-бүлө», «Ак куржун толо ыр калды» (3 саат).

Өмүрү жана чыгармачылык жолу. Жеңижоктун акын катары калыптанышы жана ага таасир эткен жагдай-шарттар. Ырларындагы философиялык ойлор, ой жүгүртүүлөрүнүн масштабдуулугу, гуманизм идеясы, акындык жана адамгерчилик милдет тууралуу айткандары. Ыр жаратуу чеберчилиги.

Адабият теориясынан. Ассонанс жана аллитерация.

Барпы Алыкулов. Ырлары: «Ынтымак», «Айт, айт десе», «Күн», «Шамал», «Дүнүйө», «Көз», «Кулмырза менен Аксаткын». Сүйүү лирикалары: «Мөлмөлүм», «Мырзайым», «Буракжан», «Гөзал кыз» (3 саат).

Өмүрү жана чыгармачылык жолу. Барпынын акын катары калыптанышы. Дүйнө кубулуштары: аалам, адам, күн, шамал жөнүндө акындын ой жүгүртүүлөрү.

Акындын арзуу ырларындагы аялзатынын сулуулугунунун, назиктигинин таамай сүрөттөлүшү. Барпынын ыр кураштыруу чеберчилиги, тилиндеги диалектилик байлык, ичкилик кыргыздарына байланыштуу өзгөчөлүктөр.

Адабият теориясынан. Сүйүү ырлары.

Чыгыш классикасынан

Ш.Руставели. «Жолборс терисин жамынган баатыр» (3 саат).

Шота Руставели жашаган мезгил жана поэманын жазылуу тарыхы, кыргыз тилине которулушу. Поэмадагы патриотизм, гуманизм, сүйүү, достук идеяларынын даңазаланышы. Образдар системасы, алардын бири-бири менен байланышы. Поэманы которуудагы А.Осмоновдун чеберчилиги.

ЖАТТООГО БЕРИЛҮҮЧҮ ЧЫГАРМАЛАР:

«Манас» (үзүндү).

«Семетей» (үзүндү).

«Сейтек» (үзүндү).

Жусуп Баласагын «Кут алчу билим» (үзүндү)

Асан Кайгынын, Кет буканынын ырларынан үзүндү

Калыгулдун санат, насыят ырларынан үзүндүлөр.

Арстанбектин ырларынан үзүндүлөр.

Токтогул Сатылганов: «Кош, апаке», «Айланган тоонун бүркүтү», «Эңсеген элим, аманбы», «Жаштарга», «Гүлдөп ал», «Дүнүйө», «Алымкан», «Өмүр».

Жеңижок (Өтө Көкө уулу): «Балалык», «Жалгыз тал менен сүйлөшүү», «Аккан суу», «Үй-бүлө», «Ак куржун толо ыр калды» (тандоо менен үзүндүлөр).

Барпы Алыкулов: «Ынтымак», «Айт, айт десе», «Күн», «Шамал», «Дүнүйө».

VIII КЛАССТЫН ОКУУЧУЛАРЫНЫН КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮГҮНӨ КОЮЛУУЧУ НЕГИЗГИ ТАЛАПТАР

Окуучулар төмөндөгүдөй компетенттүүлүктөргө ээ болуусу керек:

- программалык материалдардын негизинде сунуш кылынган акын-жазуучунун өмүр баянынын урунтуу учурларын;
- үйрөнүлгөн чыгармалардын каармандарынын, окуяларынын өз ара байланышын;
- үйрөнүлгөн чыгармалардын негизги идеялык-ыймандык проблемаларын;
- жаратылган чыгарманын коомдук-тарыхый шарт-кырдаал менен байланышын;
- эпикалык, лирикалык, драмалык чыгармалардын мүнөздүү өзгөчөлүктөрүн;
- элдик оозеки чыгармачылыктын жана эл ырчыларынын сүрөткердик бөтөнчөлүктөрүн;
- жазма адабият менен оозеки адабияттын айырмачылыктарын;
- баатырдык эпос, төкмөлүк, айтыш жана анын түрлөрүн, лирикалык ырлардын жанрларын, троп жана анын көрүнүштөрүн, көркөмдүк функциясын аныктоо;
- көркөм сүрөттөөнү, окуяны, чыгармадагы кырдаалды көз алдыга элестетип оозеки айтып бере билүү;
- мугалимдин жетекчилиги астында өздөштүрүлүп жаткан чыгармалардын идеялык-нравалык проблематикасын, сүрөттөлгөн турмушка автордун мамилесин ачып көрсөтүү;

- сюжеттин элементтеринин, композициянын, тил каражаттарынын идеялык-көркөмдүк ролун аныктоо;
- чыгарма, анын каармандары жөнүндө пикирин далилдөө;
- үйрөнүлгөн чыгарма боюнча дилбаян жаза алуу (каармандарга жекече, салыштырмалуу, топтоштуруп чогуу мүнөздөмө берүү);
- «Манас» айта алуу, акындардын ар бирине тиешелүү төкмөчүлүк өзгөчөлүктөрүн аңдоо;
- коомдук-саясий, адабий сын, адабият таануу макалалары, китептери боюнча конспект, план, тезис, реферат жаза билүү;
- көрктүү окуй билүүгө жетишүү талап кылынат.

СААТТАРДЫН ЖАЛПЫ БӨЛҮШТҮРҮЛҮШҮ

Чыгармаларды окуп үйрөнүү үчүн – 58 саат.

Жазуу жумуштары үчүн – 4 саат.

Класстан тышкары окулган чыгармаларды талкуулоо үчүн – 4 саат.

Кайталоо үчүн – 2 саат.

Баары – 68 саат.

IX КЛАСС (102 саат)

СОВЕТТИК МЕЗГИЛДЕГИ КЫРГЫЗ АДАБИЯТЫ

К.Тыныстанов. Өмүрү жана чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Ала-Тоо», «Кышкы түндө», «Манас күмбөзү», «Ысык-Көл», «Жайлоо», «Жаз» (5 саат)

«Ала-Тоо» ырында Эне жана Мекен темасынын үндөш чечмелениши, сагынуу, кусалык идеялары, перзенттик мээримдин төгүлүшү.

«Кышкы түндө» – кыз тагдырын чыгылдырган лирика. Табият жана адам тагдырынын параллель каралышы. Ырдагы каармандын образын тартууга аракеттер.

«Манас күмбөзү» – элибиздин өткөн турмушун чагылдырган чыгарма. Акындын ыр куруу чеберчилиги.

Пейзаждык ырлардагы жергебиздин көркөм полотнолору. Адам жана анын жаратылышты сактоо үчүн күрөшү. Табият – эне катары.

Касымдын ырларынын жалпы мүнөздөмөсү жана акындын тагдыры, кыргыз жазма адабиятынын калыптанышындагы ролу.

С.Карачев. Өмүрү, чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Эркесиз күндөрдө» (2 саат).

Жазуучунун «Эркесиз күндөрдө» повестинин жазылыш, жаралыш тарыхы, өз мезгилиндеги мааниси. Каармандардын таптык-социалдык жактан жиктелүүсүнөн келип чыккан образдар системасы. Өткөн турмуш элесин берүүдөгү сүрөткердин аракеттери. Адам мүнөздөрү, психологиялык жактан каармандардын ички дүйнөсүн ачуу. Турмуш материалы жана анын жазуучу тарабынан көркөм электен өтүшү. 20-жылдардын жалпы колорити жана бүгүнкү күн менен повесттин байланышы.

А.Токомбаев. Өмүрү, чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Мезгил учат» повести (4 саат).

«Мезгил учат» – алгачкы кыргыз интеллигенттеринин калыптанышы жөнүндөгү чыгарма. Повесттин биографиялык негизги прототиби. Жетимчилик турмуштун, биринчи кыргыз окуу жайларынын сүрөттөлүшү. Инсандын, сүрөтчүнүн жетилиши. Шык, талант жөнүндө ойлор. Достук темасы. Повесттеги документалдуулук жана көркөм фантазия.

Адабият теориясынан. Адабий каарман жана анын прототиби.

Кошумча окуу үчүн. А.Токомбаев. «Өз көзүм менен»

К.Жантөшев. Өмүрү, чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Каныбек» романы (тандалган үзүндүлөр 4 саат).

«Каныбек» романы: Доор жана каармандар сюжетинин өнүгүшүнүн өзгөчөлүгү, жазуучунун баяндоо стили. Борбордук каарман Каныбектин образы.

Адабият теориясынан. Чыгарманын стили жөнүндө түшүнүк.

М.Элебаев. Өмүрү, чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Кыйын кезең» повести (3 саат).

Жаңы мезгилдин адамы, төңкөрүштөн кийинки элет турмушундагы өзгөрүүлөр. «Кыйын кезең» повестинде башкы каарман Кабылдын ички дүйнөсүндөгү өзгөрүүлөргө таасир эткен социалдык жагдайлар, орус-кыргыз мамилеси, революциянын алып келген оң-терс жактары. Чыгармадагы реалисттик сүрөттөөлөр жана деталдардын ролу.

Ж.Турусбеков. Өмүрү, чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Ажал ордуна» драмасы, «Энем», поэмасы (5 саат).

«Ажал ордуна» драмасынын сюжети, идеялык мазмуну, доор карама-каршылыгынын чагылышы, конфликттери жана каармандары.

«Энем» – автобиографиялык, лирикалык поэма. Поэмадагы эне менен баланын – эски менен жаңынын диалогу. Өз мезгилинин атмосферасын, муундар байланышын, таанууну таануу мыйзамын түшүндүрүү. Чыгармадагы эки образ – эне жана бала, алардын рухий жакындыгы жана алыстыгы. Поэманын стили, кыргыз адабиятындагы жаңычылдыгы.

Адабият теориясынан. Поэма, драмалык конфликт жөнүндө түшүнүк.

Кошумча окуу үчүн Ж.Турусбеков «Кыргыздар».

Ж.Бөкөнбаев. Өмүрү, чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Ажал менен Ар-Намыс» поэмасы (3 саат).

Адилеттиктин, жеңиштин символу Ар-Намыс жана кара күчтүн, баскынчылыктын, акыр келип жеңилүүнүн символу Ажалдын ортосундагы айыгышкан күрөш. Поэмадагы шарттуулук, романтика жана алардын реалдуулук менен карым-катышы. Жапардын майдандагы тайманбастыгы, баатырдыгы, адамгерчилиги. Акындын образы. Поэмадагы патриоттук бийик идея. Акындын ыр куру чеберчилиги.

Адабият теориясынан. Символ жана шарттуулук.

Кошумча окуу үчүн Ж.Бөкөнбаев. «Өңүмдө көргөн түш».

К.Маликов, А.Куттубаев. Өмүрү, чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Жаңыл Мырза» драмасы (3 саат).

Элдик поэманын сюжетине кайрылуу. Уруулук мамилелер үстөмдүк кылган доордо баатыр кыздын карама-каршылыктуу, драмалуу тагдырын, эли-жеринин азаттыгы үчүн, жеке аялдык намысы, зоболосу үчүн каармандык менен күрөшүүсүн көркөм чагылдыруу. Жаңыл менен Түлкү, алардын махабаты, шарт-жагдайга мамилеси, трагедиялуу тагдырлары. Катаал кара күчтөрдүн үстүнөн болгон элдин жеңишин даңазалоо, бийик патриотизмге ширелген дух, өткөн доордун жалпы колорити. Чыгарманын чыңалган драматизминин булагы – адилеттүүлүк менен кара өзгөйлүктүн тирешүүсү. Драманын сахнадагы өмүрү.

Кошумча окуу үчүн. «Жаңыл Мырза» эпосу.

А.Осмонов. Өмүрү, чыгармачылыгы тууралуу маалымат. Лирикалары: «Бөбөккө», «Адамзат», «Тирүүлүк», «Коштошуу», «Мен тансам...», «Өзүмдү өзүм», «Мен кыргыздын акыны», «Музыка», «Пушкинге», «Шотага». Поэмалары: «Ким болду экен?», «Эшимкандын тереги», «Өлүп тирилгендер» (7 саат).

Алыкул Осмоновдун кыргыз поэзиясындагы жаңычылыгы. Лирикаларындагы лирикалык образдын ачылышы, акындык ички толгонуулар, предметтүүлүк. Ырлардагы көркөм боёктор. Акындын Атажурт, адамдык жана акындык парз-милдет жөнүндөгү ырларындагы гуманисттик ойлор, граждандуулук, патриоттуулук, психологизм. Философиялык лирикаларындагы ойлорунун тереңдиги, акындык жүзүнүн тазалыгы,

табигыйлыгы, өмүр жана өлүм карама-каршылыктарынын терең иштелиши, кайраттуулугу, оптимисттик духу.

«Ким болду экен?» поэмасындагы патриоттуулукту даңктоо. Сүйүү сезиминин Бактыбек жана Сонун кыз аркылуу берилиши.

«Эшимкандын терегиндеги» уламыш менен реалдуулуктун карым-катышта өнүгүп барышы. Эшимкан жана теректин символикалуу образы.

«Өлүп тирилгендер» поэмасы – адам ыйманы жөнүндө чыгарма. Поэмадагы жеңиштин шарапаты, согуш адам ыйманын да сынап көрүүнүн каражаты. Чыгармадагы каармандар.

А.Осмоновдун поэзиясы – кыргыз адабиятынын жаңы баскычка көтөрүлүшү.

Адабият теориясынан. Адабияттагы салт жана жаңычылык.

Адабий сын. С.Жигитовдун «Акындын эки өмүрү» китеби, К.Асаналиев «Алыкулдун ак боз ат» макаласы.

Кошумча окуу үчүн. А.Осмонов «Мен өтпөдүм», «Менин күнүм», «Билбейм кандай...».

Ч.Айтматов. Өмүрү, чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Саманчынын жолу», «Ак кеме» повесттери (8 саат).

Повестте согуш жана инсан темасынын глобалдуу масштабда чечмелениши. Жер Эне менен Толгонайдын диалогу бүтүндөй чыгарманын көркөм структурасы экендиги, диалогдук форманын эффективдүүлүгү. Повесттеги трагедиялуулук. Адамдын бийик гуманизмин, жеңилбестигин, майтарылбас эркти, улуулукту, айкөлдүктү даңазалоо. Бир үй-бүлөнүн тагдыры аркылуу согуш трагедиясын чагылдыруу. Толгонай эне – эмоционалдуу, реалдуу образ, типтүү каарман. Жоокер уулдардын образы. Тыл жана майдан байланышы.

«Саманчынын жолу» повестинин кыргыз адабиятындагы орду.

«Ак кеме» повестинин айланасындагы талаш-тартыштар. Чыгарманынын жазылыш тарых-таржымалы. Байыркы мифтик-тотемдик аң-сезим жана анын бүгүнкү күндөгү абалы. Момундун педагогикасы. Орозкул жана орозкулчулук. Адамдын абийири, экология проблемалары.

Адабият теориясынан. Көркөм шарттуулук жөнүндө түшүнүктү тереңдетүү.

Кошумча окуу үчүн. Ч.Айтматов. «Манас-Атанын ак кар, көк музу».

Т.Адышева. Өмүрү жана чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Кылы үзүлгөн комузум» (повесттен үзүндү, 3 саат).

Эскерүүлөрдөгү адамдардын образы. Адам темасын ачуудагы автордун салмактуу ойлору жана адамга берген баасы. Жоомарттын акындык жана адамдык сапаттары.

Адабият теориясынан. Мемуардык чыгарма.

К.Осмоналиев. Өмүрү жана чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Бүркүтчү» (аңгемеден үзүндү, 3 саат).

Аңгеменин үзүндүсүндө кыргыз элинин аңчылык салттарынын көрсөтүлүшү. Бүркүттөр жана бүркүтчүлөр. Мергенчилик кылуу ыкмалары. Аң уулоо ышкысы. Жан-жаныбарлар жана аларды кармоо эрежелери. Бүркүт жана бала. Жазуучунун тилиндеги көөнө лексика, мергенчиликке байланыштуу сөздөр. Автордун аңгемени кызыктуу алып баруу чеберчилиги.

К.Каимов. Өмүрү жана чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Анарбайдын көпүрөсү» (2 саат).

Аңгеменин күчү – социалдык жана ыймандык аспектинин жуурулушуп, бирин-бири толуктап келиши. Эл турмушунун, калк ынтымагынын, салт-ырасымдын көркөм чечмелениши. Карапайым адамдын образынын ачылышы. Көпүрө – символ. Аңгемедегги ыйман-ынсап проблемасы жана бүгүнкү күн.

Кошумча окуу үчүн. К.Каимов. «Кыш ыргактары».

А.Саспаев. Өмүрү жана чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Татым туз», «Сарала ит» (4 саат).

Жазуучунун аңгемелериндеги турмуш көрүнүштөрүн ачып берүү ыктары: реалдуулук, майда деталдарды колдонуу, адамдын ички турмушуна, каармандардын психологиясына умтулуу. Аңгемелердеги көп түрдүүлүк: лирикалуулук, драмалуулук, трагедиялуулук, комикалуулук. Образ ачууда деталдардын мааниси. Символдук көрүнүштөр. Аңгемелердеги кыскалык.

Адабият теориясынан. Аңгеме жөнүндө түшүнүктү тереңдетүү.

Б.Сарногоев. Өмүрү жана чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Бүркүттүн өлүмү» (1 саат)

Эне менен баланын сүйүүсүн бүркүттөр аркылуу берүү. Бүркүттүн жашоо үчүн, жан багуу үчүн күрөшү. Бүркүтчө өлүм. Ырдын нравалык, экологиялык тарбия берүү күчү.

Ө.Даникеев. Өмүрү жана чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Кыздын сыры» повести (3 саат).

Повесттин идеялык-тематикалык багыты. Жаңы замандын жаштары, алардын жашоо образы, ой жүгүртүүлөрү, көз караштары. Өндүрүштүк жана ыймандык проблемалар. Чыгарманын композициялык курулушу. Повесттеги лиризм, пейзаждык сүрөттөөлөрдүн каармандын бейнесин ачуудагы ролу.

Адабият теориясынан. Повесть жөнүндө түшүнүктү тереңдетүү.

Кошумча окуу үчүн. Ө.Даникеев. «Көкөй кести».

Ш.Садыбакасов. Өмүрү жана чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Ак боз ат» драмасы (3 саат).

Драмадагы көрсөтүлгөн турмуштун көп кырдуулугу, ага тарыхый окуялардын жана элдик уламыштын негиз кылынышы. Жоокерчилик замандын каары, адамдардын жашоо образы, психологиясы. Сырткы жана ички душмандар менен күрөш – драманын башкы конфликти. Ыймандуулук проблемасы жана анын айланасындагы талаштар. Бийлик үчүн күрөш. Аялдын образы. Ат – адамдын канаты. Драманын тил байлыгы, каармандардын диалогдук речи.

«Ак боз аттын» сахнадагы тарыхы.

К.Жусубалиев. Өмүрү жана чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Кожожаш мерген» (повесттен үзүндү, 3 саат)

Чыгармадагы тумандын символикалык образы. Табият жана адам. Жашоо үчүн, жан багуу үчүн күрөш. Сур эчкинин жана Кожожаштын бейнелеринин ачылышы. Жазуучунун жекече тили жана стили.

К.Акматов. Өмүрү жана чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Эки сап өмүр» (2 саат)

Жазуучунун чыгармасындагы жаш адамдын образы. Турмуштук окуяларды деталдар аркылуу сүрөттөө. Ички жан дүйнөнү, каармандардын психологиясын ачып берүү чеберчилиги.

Эгемендүүлүк мезгилиндеги кыргыз адабияты

А.Жакшылыков. Өмүрү жана чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Кара Молдо» (2 саат)

Акындын улуу комузчунун образы сүрөттөө өзгөчөлүгү. Комуз жана комузчу. Тарыхый инсандын адабиятта чагылышы. Поэтикалык речтин кыскалыгы, таамайлыгы, образдуулугу.

А.Рыскулов. Өмүрү жана чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Атакенин ак болот» романы (3 саат).

Роман чагылдырган доор. Чыгармада сүрөттөлгөн мекен эркиндиги үчүн патриоттук күрөш. Романдын сюжети жана каармандары, көркөмдүгү. Атакенин образы.

Адабият теориясынан. Роман жөнүндө түшүнүктү тереңдетүү.

Кошумча окуу үчүн. А.Стамов «Хан Тейши».

Э.Эрматов. Өмүрү жана чыгармачылыгы тууралуу маалымат. «Саймалуу таш» ыр түрмөгү (2 саат).

Ырдын мазмуну, идеялары, көркөмдүк кооздугу, граждандуулугу, философиялуулугу, Саймалуу таштын поэтикалык даңазасы.

Адабият теориясы боюнча V-IX класстарда алган билимдерди кайталоо жана жыйынтыктоо (1 саат).

IX КЛАССТЫН ОКУУЧУЛАРЫНЫН КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮГҮНӨ КОЮЛУУЧУ НЕГИЗГИ ТАЛАПТАР

Окуучулар төмөндөгүдөй компетенттүүлүктөргө ээ болуусу керек:

Окуучулар:

- чыгармалар жаралган тарыхый мезгилдин мүнөзүн сыпаттай алууну;
- акын, жазуучулардын кыскача чыгармачылык портретин оозеки жана жазуу түрүндө баяндай алууну;
- адабий-теориялык түшүнүктөрдү билүүнү жана аларды колдонуп, чыгармаларды талдай алууну;
- чыгарманын сюжетин жана композициясын талдай билүүнү;
- көркөм форманын жана мазмундун биримдигин талдап түшүнүүнү;
- көркөм чыгармага аннотация, рецензия жаза алууну;
- жазуучунун кыскача өмүрү, чыгармачылыгы жөнүндө ар кандай мүнөздөгү дилбаян, изложение жаза билүүнү;
- адабий чыгарма жөнүндө далилдүү реферат, доклад жаза билүүнү;
- көркөм чыгарманы тарыхый контекстте талдай алууну;
- үн кубултуп көркөм окууну
- билүүгө жана ошондой көндүмдөргө ээ болууга тийиш.

СААТТАРДЫН ЖАЛПЫ БӨЛҮШТҮРҮЛҮШҮ

Чыгармаларды окуп үйрөнүү үчүн – 76 саат

Класстан тышкаркы окуу үчүн – 8 саат

Дил баян үчүн – 12 саат

Чейректик кайталоолор үчүн – 4 саат

Жыйынтыктоочу кайталоо – 2 саат

Баары – 102 саат

КЛАССТАН ТЫШКАРКЫ ОКУУГА СУНУШ КЫЛЫНГАН ЧЫГАРМАЛАР

V класс

Кыргыз эл жомокторунан (мугалимдин тандоосу боюнча).

Орус эл жомокторунан (мугалимдин тандоосу боюнча).

Казак эл жомокторунан (мугалимдин тандоосу боюнча).

Өзбек эл жомокторунан (мугалимдин тандоосу боюнча).

«Селкинчек».

А.Үсөнбаев «Жолборс минген киши».

К.Жантөшев «Акылман бала».

Ж.Мукамбаев «Ак булак».

Бир тууган Гриммдер «Баатыр тигүүчү».

Г.Х.Андерсен «Кар ханышасы».

К.Баялинов «Мурат».

А.Токомбаев «Акай мерген».

Т.Сыдыкбеков «Сагынбадымбы».
К.Эсенкожоев «Саякатчы бала», «Тоо теке атканда».
Б.Сартов «Айга саякат».
Ш.Бейшеналиев «Мүйүздүү козу».
И.С.Тургенев «Муму».
Н.Думбадзе «Мен күндү көрүп турам».
Антуан де Сент-Экзюпери «Кичинекей ханзаада».
Сетон-Томпсон «Кутеней – тоонун кулжасы».
Каныбек Жунушовдун ырлары.
С.Рысбаев «Акыркы марал».

VI класс

«Жаңыл Мырза».
А.С.Пушкин «Хандын өлгөн кызы жана жети баатыр жөнүндө жомок».
А.Үсөнбаев «Жунусбай мерген».
А.Осмонов «Карагул».
Т.Үмөталиев «Алп кара куш».
Ж.Мукамбаев «Менин жомокторум».
И.С.Крылов «Күкүк менен Короз», «Итканага түшкөн карышкыр».
И.С.Тургенев «Бежин шалбаасы».
Ж.Садыков «Таабалды - Пудовкин».
М.Ауэзов «Бүркүтчү».
Т.Касымбеков «Жетим».
Жеңижок «Жер соорусу Аксы экен».
Т.Кожомбердиев «Эне жана от».
А.Кадыров. Табышмактар жана жаңылмачтар («Туулган күн» жыйнагынан).
Г.Тропольский «Кара кулак, куу машке».
Н.Носов «Билбесбектин жоруктары».
Ж.Верн «Он беш жашар капитан».
Р.Джованьоди «Спартак».
Дж.Лондон «Секромонтонун жээгинде».
М.Абакиров «Нарбаш».
К.Бектенов «Жарадар көгүчкөн».

VII класс

«Олжобай менен Кишимжан».
М.Байжиев «Байыркы жомок».
А.Жакыпбеков «Айдагы жезкемпир».
Т.Касымбеков «Туулган жер».
Ш.Абдыраманов «Жашыл аалам».
В.Распутин «Эжейим».
М.Сервантес «Дон Кихот».
Н.Байтемиров «Акыркы ок».
К.Жантөшев «Эки жаш».
Ч.Айтматов «Чыңгызхандын ак булуту».
Т.Үмөталиев «Айсулуу».
О.Султанов «Чарчоонун жүзүнчү ыры».
Р.Рыскулов «Космостук манифест».
К.Акматов «Тамсилдер».
М.Элебаев «Зарлык».
М.Алыбаев «Китеп жана Эркинбек», «Бардыгын билүүчү короз».

VIII класс

«Жаныш-Байыш».
«Карач, Көкүл».
Молдо Кылыч «Жинди суу», «Кыз-жигит».
Эсенаман «Аккан суу».
Коргол «Барпы акынга ырдаганы», «Жеңижокко ырдаганы».
Калык «1916-жыл».
А.Жутакеев «Кайран эл».
Ч.Айтматов «Асма көпүрө», «Түнкү сугат».
А.Токтомушев «Ак мөөр».
Т.Абдумомунов «Карагул ботом».
Ө.Даникеев «Көкөй кести».
К.Акматов «Мезгил».
Ж.Абдыкалыков «Ак толкундар».
К.Жусупов «Атажурт».
Ш.Бейшеналиев «Болот калем».
К.Каимов «Ийри жыландар».
М.Гапаров «Эки ирет гүлдөөчү алмалар».
Ш.Үмөталиев «Турмуш ашуусу».
Н.С.Лесков «Сологой».
А.П.Чехов «Каштанка».
Дж.Лондон «Ак азуу».
З.Сооронбаева «Чоочун киши».
А.Жакыпбек «Теңири Манас».
Ш.Дүйшеевдин ырлары.
А.Муратов «Күн эжей»

IX класс

К. Тыныстанов «Академия кечелери».
А. Токомбаев «Аңгемелер».
К. Баялинов «Курман жылга».
А.Токтомушев «Алтын тоо».
М. Элебаев «Малай артели».
А. Осмонов «Махабат» пьесасы, «Түп суусу», «Каркыра», «Ракмандын илими», «Жоготтум» лирикалары.
С. Эралиев «Жаңыл Мырзанын керээзи».
С. Жусуев «Курманжан датка».
Т. Абдумомунов «Ашырбай».
С. Өмүрбаев «Бороондуу күндөр».
Э.Ибраев «Жан дүйнө жаңырыктары»
А. Стамов «Жоортул», «Нөшөрдөн кийин».
М. Гапаров «Наташа Ростованын биринчи балы».
К. Жусубалиев «Улакчы», «Муздак дубалдар».
И. Мансуров «Ак Бугу».
Т. Байзаков «Паризат».
Т. Адышова «Кылы үзүлгөн комузум».
С. Тургунбаев «Эки аска» (поэма).
К. Жусупов «Карагайчылар».
Ө. Даникеев «Ата жыты».
К. Каимов «Омор агай».
Ж. Мавлянов «Турмуш».

О. Султанов «Сен жөнүндө поэма».
Ж. Садыков «Калча».
А. Жакшылыков «Мээрим».
К. Осмоналиев «Көчмөндөр кагылышы».
Б. Өмүралиев «Тагдырдын өгөй балдары».
М. Тойбаев «Жаңы келин».
М. Горький «Бала чак», «Коновалов».
К. Жантөшев «Каныбек» драмасы.
Муса Жалилдин, Назым Хикметтин ырлары (мугалимдин тандоосу боюнча).
М. Абылкасымова «Быйыл жаздын гүлдөрү көп».
К. Бобулов «Түштүк кызы», «Махабат ырлары».
Э.Турсунов «Ата Журт» романы.
К.Акматов «Архат».
А.Саспаев «Кайнене».
К.Жусупов «Боз үй керемети».
Ж.Мамытовдун ырлары.
М.Байжиев «Бир тоголок самын»

III. ОКУУ ПРОЦЕССИН УЮШТУРУУ ФОРМАЛАРЫ ЖАНА БААЛОО

3.1. Кыргыз адабиятын окутуу процессин уюштуруу формалары

Адабиятты окутуу методикасында методдор тууралуу түшүнүктөр ар дайым эволюциялык аракетте болуп, улам жаңы ойлор менен толукталып келгендиги маалым.

Эвристикалык (жарым-жартылай изилдөө) методу – текстти бир топ терең талдоого жол ачып, адабияттаануунун материалдарын пайдаланат, б.а., адабий чыгарманы илимий-теориялык жактан таанып билүүгө жол ачылат. Проблеманы чечүүнүн ар кандай жолдору изделет. Булар көбүнчө эвристикалык аңгемелешүү аркылуу ишке ашат. Бул методду жарым-жартылай изденүүчүлүк деп да аташат. Тапкычтыкты, активдүүлүктү өнүктүрүүчү окутуунун методу катары мугалим менен окуучунун чыгармачылык иш аракетинде тапшырмаларды табуу жолун тездетет.

Эвристикалык методго төмөнкүдөй ыкмалар мүнөздүү:

1. Суроолордун логикалык жактан так коюлушу жана ошонун негизинде окуучулардын кандайдыр бир көрүнүштөрдү байкоолордон анализдөөгө, жеке мүнөздөгү жыйынтыктардан жалпылоолорго өтүшү.

2. Көркөм чыгарманын текстти, же сын макала, иллюстрациялык материалдар боюнча жалпы класс, же бир топ, же жеке берилген суроолордон турган тапшырмалардын системасын ылайыктуу жайгаштыруу.

3. Мугалим тарабынан проблеманын коюлушу же аны окуучулардын улантышы, диспут өткөрүү.

Методикалык ыкмалары – өз алдынча билим алууга шарт түзүүчү, текст боюнча тапшырмалардын ырааттуулугун жайгара билүүчү, проблема

чыгара алуучу суроолордун логикалык системасын таба алуу.

Окуучулардын окуу ишмердүүлүгүнүн түрлөрү – көркөм чыгармалардан материалдарды ылгай алуу; текстти анализдөөнүн элементтери менен айтып берүү; эпизодду анализдөө; образ-каармандарды анализдөө; дилбаянга, докладга ж.б. иштерге план түзүү; проблеманы көтөрө билүү.

Изилдөөчүлүк методу – кыргыз адабияты предметине чыгармаларды өз алдынча талдоо жүргүзүүчү ишмердүүлүк. Мында окуучулар жеке жана топтук изилдөө жүргүзүү менен чыгарманын идеялык-эстетикалык кунарын ачып билип, турмуш жана өз жашоосу менен салыштырып, көркөм табитин көтөрөт. Бул жагынан ал эвристикалык методго жакын болгону менен мында эвристикалык методдон үйрөнгөн чыгармаларды талдоо жана аларга баа берүү инструментарийлерин анадан ары иштетип, бир топ татаал проблемаларды окуучулар өз алдынча чече баштайт.

Методикалык ыкмалары – изилдөөчүлүк милдет тагылган проблемалык суроолорду коюу.

Окуучулардын окуу ишмердүүлүгүнүн түрлөрү – көркөм чыгарманын бөлүктөрүн же бүт баарын өз алдынча талдоо, салыштыруу, баа берүү. Мугалим окуучуларга багыт жана кеңеш гана берет да, өзү пассивдүү байкоочу катары сыртта турат, изилдөөнү жана иликтөөнү окуучу же окуучулар тобу жүргүзөт. Мында ар кандай эссе, дилбаян, доклад жазууга, адабияттаануу, эстетика багытындагы эмгектерди пайдаланууга өзгөчө көңүл бурулат да, окуучулардын ой жүгүртүүсүн өстүрүүгө шарт түзүлөт.

Репродуктивдүү методдо окуучулар билимди даяр түрдө алат, мисалы, алар мугалимдин лекциясынан, баяндоосунан, окуулуктардан, окуу колдонмолорунан, адабияттаануу багытындагы китептерден предметке байланыштуу маалыматтарды алат. Бирок бул ошол материалдарды ошол бойдон «мээсине көчүрүп алат» дегендик эмес, механикалык кабылдоодон аң-сезимдүү кабыл алууга өтөт дегендик. Даяр материалды

бала өз даярдыгына жараша иштеп чыгып, жалпылап, жыйынтыктап, мурда алган билими менен толуктап турат.

Методикалык ыкмалар – мугалимдин баяндоосу; мугалимдин лекциясы; обзордук лекциялар; окуу китеби жана окуу куралдары боюнча тапшырмаларды берүү.

Окуучулардын окуу ишмердүүлүгүнүн түрлөрү – мугалимдин лекциясынын планын түзүү жана конспектилөө; план коюу; окулган материалдарды конспектилөө жана тезис жазуу; синхрондук таблицаларды аткаруу; мугалимдин лекциясы, окуу китеби, окуу колдонмолору боюнча оозеки жоопторду даярдоо; тема же проблема боюнча жалпылоочу багыттагы дилбаяндарды, докладдарды даярдоо.

Долбоорлоо методу. Соңку кылымда азыркы педагогикада долбоорлоо (проект) методу деген түшүнүк пайда болду. Долбоорлоо методу окуучулардын жамаатташып иштөөсүнө жана алардын чыгармачылык активдүүлүгүн, ой жүгүртүүсүн, тапкычтыгын өстүрүүгө багытталган ишмердүүлүк. Мугалим менен окуучу кызматташып, ар кандай илимий билимдердин табылгаларын пайдаланып жаңы нерселерди издеп, аларды долдоорлойт. Методдо бала билген билимди дагы байытып, дагы өркүндөтүп гана калбай, аны иш жүзүндө колдоно баштайт.

Биринчи этап – уюштуруу этабында топтор жана алардын кызыгуу чөйрөсү аныкталат.

Экинчи этап – болочок долбоорду тандоо жана башкы идеяларын талкуулоо этабы болот да, анда долбоорду эмне үчүн түзөбүз жана андан кандай натыйжаларды алабыз дегендей максат-милдеттер белгиленет, тема дагы так аныкталып, план түзүлөт.

Кийинки – долбоордун курамын аныктоо, топторго милдеттерди бөлүштүрүү жана керектүү материалдарды тандоо этабында жалпы жөнөкөй план жазылат (ал кийин кенири багытта түзүлүүгө тийиш), тема боюнча топтун жана окуучулардын кызыгууларына жараша тарыхый, археологиялык, крайтаануу, искусство чыгармалары, иллюстрациялар тандалат.

3.2. Окуучулардын окуу ишмердүүлүктөрүн баалоонун критерийлери

Баалоо окуучулардын окуу жетишкендиктеринин предметтик стандарттын мазмунуна дал келишин аныктоо максатында жүргүзүлөт. Инсанга багытталган окутуунун практикасында окуучулардын окуу жетишкендиктерин текшерүүнүн төмөнкү стратегиялары көбүрөөк жайылтылган: 1) окуучунун баштапкы жана аякталыштагы жыйынтыктарынын дал келиши, б.а. окуучунун жеке өсүшүнүн динамикасы; 2) окуучу жасаган иштин критерийлер менен дал келиши.

Төмөнкүлөр бааланат:

- сабак учурундагы окуучулардын иши;
- окуучулардын ишмердүүлүгүнүн натыйжасы;
- портфолионун чыгармачылык презентациясы.

Тапшырмаларды топторго бөлүштүрүү төмөндөгүлөрдү эске алуу менен өткөрүлөт:

- берилген тапшырмаларды чечүүнүн ар түрдүү деңгээлдегитатаалдыгын;
- окуучулардын тапшырмаларды чечүүнүн ар түрдүү деңгээлдеги өз алдынчалыгын.

1-топтогу тапшырмалар – текст боюнча жалпы багыт алуу, ачык берилген маалыматты колдонуу (тексттеги маалыматтын негизги темасын жана идеясын түшүнүү, тексттеги айтылгандар боюнча жалпы түшүнүк).

2-топтогу тапшырмалар – текстти терең түшүнүү, маалыматты интерпретациялоо жана өзгөртүп түзүү, анализдөө, текстте ачык эмес берилген маалыматты жалпылоо жана интерпретациялоо, текстте түз айтылбаган байланыштарды орнотуу, бир топ татаал жыйынтыктарды жана баалоочу ойлорду айтуу.

3-топтогу тапшырмалар – маалыматты окуу-практикалык тапшырмаларда колдонуу жана өз тексттерин түзүү, карама-каршы жана талаш маалыматты табуу, алынган маалымдоо боюнча баалоочу пикирин жана өз көз карашын айтуу.

Төмөнкү таблицада предметтик стандарттардын жетишкендиктерин таап көрсөтүүгө багытталган тапшырмалардын түрлөрүнүн варианты жана бул же тигил тапшырмалар үчүн баанын оордугун болжолдуу бөлүштүрүү сунушталган.

№	Окуучулардын компетенттүүлүгүн баалоочу тапшырмалардын түрлөрү	Баанын оордугун болжолдуу бөлүштүрүү	Тапшырмалардын топтор менен дал келиши
1	Айтып берүүнүн түрлөрү	10%	1
2	Окуучулардын текстке карата суроо берүүсү. Суроолорго жооп берүүсү	10%	1,2
3	Жазуу иштери (иштердин мазмунуна багыт алуу, окуучулардын рефлексиясынын негизинде кыргыз тили сабактары менен байланыш): Эркин эссе. Аргументтештирилген эссе. Түрдүү жанрларда дил баян (жомок, тамсил, ыр, аңгеме).	20%	2,3
4	Көркөм окуу. Сахналаштыруу. Иллюстрациялоо.	20%	3
5	Чыгармачылык долбоор. Комплекстүү долбоор (сүрөт колдонуу менен чоң эмес изилдөө, музыка, информатика).	20%	3
6	Портфолиону чыгармачыл презентациялоо	20%	3

Иштердин саны жана баалардын оордугу боюнча бөлүштүрүү класстан-класска компетенттүүлүгүнүн өсүү динамикасын эске алуу менен ишке ашырылат.

Класстарга бөлүштүрүүгө ылайык баалоо үчүн жалпы багыт болуп төмөнкүлөр эсептелет:

- жумуштун көлөмү
- кабыл алуу менен түшүнүүнүн терендиги
- өз алдынчалыктын деңгээли (демилгелөө, тандоо, интерпретациялоо)
- чыгармачылык ыкма
- айтканын аргументтештирүүсү

Окуучулардын ишмердүүлүгүнүн натыйжасын баалоо критерийлери ар бир тапшырмага жана иштин түрлөрүнө карата түзүлөт.

Предметти өздөштүрүүнүн деңгээли

Предметти өздөштүрүүнүн деңгээлдерин бөлүштүрүү үчүн негиз адабий чыгарманы кабыл алуу сапатына багытталган. Окуучулардын адабий чыгарманы кабыл алуусунун сапаты окурмандын ишмердүүлүгүнүн жыйынтыктарын анализдөөнүн негизинде түзүлөт. Кабыл алуунун сапаты деп окурмандын каармандар жана чыгарманын автору менен кошо башынан кечирүү, эмоциялардын динамикасын көрүү, жазуучу жараткан турмуш картинасын элестетүүнү кайра түзүү, каармандардын кылган жоруктарынын түп натыйжасы, мотивдери тууралуу ой жүгүртүү, чыгарманын каармандарын баалоо,

автордун позициясын аныктоо, чыгарманын идеясын өздөштүрүү, б.а. автор койгон көйгөйдү өз жан дүйнөсүнөн баалап, сыңдоо жөндөмдүүлүгүн түшүнөбүз. Чыгарманы толук түрдө кабыл алуу окуучунун адабий өнүгүүсүнүн жогорку деңгээли жөнүндө кабарлайт.

Окуучунун окурмандык сезимдеринин активдүүлүгүн, кайра жаратуучу жана чыгармачыл элестетүүсүн, көз алдыга элестетүүсүнүн конкреттүүлүгүн

жана көркөм жалпылоого сиңүү деңгээлин, окуунун, окурмандык баасынын жана ориентир алуусунун үстөмдүк кылуучу мотивдерин эске алып, окуучунун кабыл алуусунун үч деңгээлин бөлүп көрсөтүүгө болот:

- сюжеттүү окуялуу (төмөн) деңгээл
- образдуу-аналитикалык (орто) деңгээл
- идеялык-эстетикалык (жогорку) деңгээл

Баалоонун негизги принциптери:

Окуучуларды баалоодо мугалим – объективдүүлүк, негиздүүлүк, системалуулук, бирдиктүү талап, ар тараптуулук, жекелик мүнөздөгү принциптерди жетекчиликке алышы зарыл.

Объективдүү баа субъективдүү жана жаңылыш ойду жокко чыгарат. Объективдүүлүк көп фактордон көз каранды. Алардын ичинен эң маанилүүсү окуунун максатынын диагноздуулугу, баанын мазмуну менен объектти тандоонун негизделиши, талдоо, жыйынтыктарды баалоо методдору менен камсыздалышы. Объективдүүлүк төмөнкүлөрдөн турат:

- билим берүү системасынын көсөткүчтөрү менен критерийлерин аныктайт;
- илимий негизделген баалоо каражаттарынын мазмуну (суроолор менен тапшырмалар, тесттер, анкета, сурамжылоо);
- ар түрдүү баалоо процедураларынын (байкоо, өлчөө, анкета алуу, суроо-жооп) туура келүүчүлүгү;
- талапка жооп берген критерийлер аркылуу системадагы компоненттердин абалын баалоо.

Өзгөчө белгилеп кетүүчү нерсе баанын чындыгынын объективдүүлүгү баалоону аткаруучу мугалимдерден, баа каражаттарынан жана методдордон көз карандысыздыгы.

Негиздүүлүк. Коюлган баа сөзсүз аргументи менен болушу керек. Ошол эле учурда, аргумент мазмундуу мүнөздөлүп жана мазмун формасы менен окуучунун аткарган ишине, баанын критерийлеринин талабына жооп берүүсү керек. Бааны негиздөөдө мугалим окуу материалынын көлөмүн, деңгээлин жана берилген тапшырманын аткарылган сапатына көңүл буруусу керек. Мугалим бааны аргументтегенде төмөндөгүлөрдү бөлүп көрсөтүшү керек:

- окуучунун анализ бере билүү билгичтиги;
- себеп-натыйжалык байланыштын орнотулушу;
- ой-жүгүртүүнү маалымдоосу;
- өзүнүн көз карашын далилдөөсү;
- ар кандай шартта алган билимин колдоно билүүсү;
- окуу материалын жалпылоо менен негизгисин белгилеп көрсөтө билүүсү.

Системалуулук принциби билим берүү процессинин баштапкы этабынан акырына чейин баа ишмердүүлүгү аткарылат. Системалуу баалоого билим берүү системасынын бардык компоненттери дуушар болот. Контролдоо менен баалоону системаны туруктуу текшерген жыштыкта өткөрүү керек. Баалоонун

системалуулук принциби комплекстүү ыкма аркылуу аткарылып, ар кандай формалар, методдор жана баа каражаттары тыгыз байланышта бирдиктүү максатта башкарылат.

Бирдиктүү талап. Көпчүлүк учурларда кээ бир окуучуларга жеңил суроолор берилсе, кээ бирөөлөргө узак жоопту талап кылган тапшырмалар берилет. Ал эми

окуучулардын билими бирдей балл менен бааланат. Бардык окуучуларга бирдей талап коюлушу керек. Баалоодо бирдиктүү программалык талаптар коюлушу керек, билимди баалоодо бирдей критерий болууга тийиш. Окуучулар кандай билимди кандай көлөмдө өздөштүрүшү керек экендигин билүүсү керек.

Ар тараптуулук принциби. Баалоо окуучулардын ээ болгон билимдерин аныктоону, жана ошондой эле билгичтик менен көндүмдөрдү калыптандыруунун даражасын аныктоону шарттайт, алар ар тараптуулук принцибинин мазмунун түзүшөт. Мугалим ар тараптуу өнүгүү принцибин жетекчиликке алуу менен төмөндөгүлөрдү эске алуусу керек:

- өздөштүрүлгөн материал боюнча билимдин көлөмүн (окуу объектилери жана билимдин элементтери, түшүнүк, мыйзамдар, идеялар ж.б.);

- өздөштүрүлгөн билимдин деңгээли, билимди текшерүү, стандарттык эмес шартта билимди колдонуу;

- билимдин сапаты (толуктугу, бекемдиги, тереңдиги, ийилчектиги ж.б.).

Жекелик принциби. Баа жекелик мүнөздү да алып жүрөт. Оозеки же фронталдык суроо-жоопто, дил баян жазганда же жат жазуу жазганда, экзамен же зачетто дайыма өзгөчөлөнгөн билими билинип турат. Ошондуктан, баалоо процесси ар бир окуучунун билиминин деңгээлин билгенден кийин жүргүзүлүүгө тийиш. Жекелик принциби төмөндөгүлөрдү аныктоону талап кылат:

- окуу материалы боюнча окуучу эмнелерди билет;
- окуучунун билим деңгээли кандай;
- окутуу процессинде окуучу эмнени үйрөнө алган жок;
- жетишпегенин себеби кайсы;
- билими боюнча жетишпегендигин жоюу үчүн эмне кылуу керек.

Ошондуктан, бул принциптин маңызы ар бир окуучунун өгөчөлүгүн жакындан билүү болуп саналат.

IV. МАТЕРИАЛДЫК-РЕСУРСТУК КАМСЫЗДОО

4.1. Ресурстук камсыздоого коюлуучу талаптар

Бала көрүү, угуу, кармап көрүү, тажрыйбада колдонуп көрүү аркылуу элестерди тезирээк аңдап, ал тууралуу ойлонуп, жыйынтык чыгарат. Иллюстрациялар, диафильм, портрет, пейзаж, схемалар баланын окуу материалды түшүнүүсүнө жардам берет. Аудио жазуулар аркылуу анын жаратмандыгы өнүгүүсү мүмкүн. Тажрыйбаларды жүргүзүүсү, кармап көрүүсү, колдонуп көрүшү аркылуу окуучуда ассоциациялаш, талдоо, жөндөмү, актоо жана каралоо сыяктуу көнүмүш жана жаңы жөндөмдөрү өсөт. Окуучу өз ишинин натыйжасын көргөндө жөндөм, ушул иштин автору, жаратмандыгына байланыштуу сезимдери калыптанат жана келечекте өз ордун табууга болгон ишеничи дагы артат. Окуучулардын көнүгүү жана зээндүүлүгүн өнүктүрүүгө таасир көрсөтүүчү ресурстарды 5 түргө бөлсө болот:

1. Көрүүгө болжолдонгон – видеокассеталар, слайддар, DVD дисктер, иллюстрациялар, сүрөттөр (портрет, пейзаж, интерьер, экстерьер), схемалар ж.б.у.с.

2. Угууга болжолдонгон – аудиокассеталар, уялдук телефондордогу мукамдар (музыкалар), магнитофон тасмаларына жазылган атактуу актёрлордун үндөрүнүн коштоосунда айтылган жомоктор, ыр саптары, обондуу ырлар ж.б.у.с.

3. Жазууга болжолдонгон – тест-карточкалар, тесттер, эсселер, түрдүү стилде, түрдүү басылма жана көркөм чыгармалардан алынган тексттер, каттар, баян, диктанттар ж.б.у.с.

4. Талдоо кылууга болжолдонгон – долбоорлор, тажрыйбалар, изденүүлөр, жыйнактар, энциклопедиялар ж.б.у.с.

5. Сүйлөөгө болжолдонгон – презентациялар, сахна көрүнүштөрү, топтогу иштер, көркөм чыгармалар ж.б.у.с.

4.2. Шыктандыруучу окуу чөйрөсүн түзүү

Шыктандыруу – окуу ишмердигинин маанилүү структуралык компоненти, ал окуучу үчүн иштелип чыккан ички шыктануу анын калыптангандыгынын негизги критерийи болуп саналат.

Шыктандыруу баланын бардык эле окуу предметтеринин материалдарын эмес, бала өзүнө зарыл болгон материалды өздөштүрүүсүнө түрткү берет.

Чыгармаларды окутуп-үйрөтүүдө алардын мазмунун жеткирүү, талдоо, баалоо окуучуну канааттандыргандай болуп, кийинки жаңы окуу ишмердүүлүктөрдүн калыптанышына таяныч билим катары кызмат кылгандай болуусу керек.

Кыргыз адабиятын окуп үйрөнүүдө ички шыктандырууну калыптандыруунун жолдору:

- чыгармалардын түп нускалары менен тааныштыруу;
- чыгармалар боюнча тартылган фильмдерди көрсөтүү, аудио жазууларды угузуу, иллюстрациялар менен иштөө;
- проблемалык кырдаалдарды түзүү;
- стандарттык эмес ыкмаларды колдонуу аркылуу чыгармачылыкты жана логикалык ой жүгүртүүлөрүн өнүктүрүү;
- чыгармачылыкка кызыктыруунун элементтери менен иштөө: эсселер, дил баяндар, аңгемелер, ырлар ж.б.

- кооптонууну, эригүүнү жаратпастан, таанып-билүүгө шарт түзүлүшү керек; кайтарым байланыш өз убагында болушу керек;
- окуучулардын жакшы жактарын белгилөө керек. негативдүү кайтарым байланыш өтө конкреттүү болуп, окуучуга эмес, иштин мүчүлүш жактарына багытталууга тийиш;
- кемчиликтер элдин көзүнчө айтылбоого, кемсинткен сөздөр колдонулбоого тийиш.

Кыргыз адабияты сабактарында белгиленген компетенттүүлүктөрдү калыптандырууда натыйжалуу окуу технологиясы жетектөөчү технология болуп эсептелет. Технология текст менен иштөөнүн үч этабын киргизет, бул этаптар окурмандык ишмердүүлүктүн структурасынын өзгөчөлүгүнө негизделген.

I этап. Текстти окууга чейинки иш.

Актуалдаштыруу. Антиципация (алдын ала кубануу, окула турган текстти божомолдоо). Тексттин маанилик, тематикалык, эмоционалдык багытын аныктоо, чыгарманын аталышына, автордун атына, орчундуу сөздөргө карап, тексттен мурунку келген иллюстрация менен таанышып, окурмандык тажрыйбага таянып, окула элек чыгарманын каармандарын бөлүп көрсөтүү.

Сабактын максаттарын коюуда окуучунун ишке жалпы даярдыгын (окутуучу, кызыктыруучу, эмоционалдык, психологиялык) эске алуу.

II этап. Текстти окуу учурундагы иш. Окуу процесси.

- Текстти алгачкы окуу. Мазмуну боюнча жалпысынан маектешүү. Алгачкы кабыл алууну аныктоо, алгачкы таасирленүүнү белгилөө. *Текстти кайрадан окуп чыгуу.* Шашпай “ойлонуп” кайталап окуу.

- Текстти анализдөө. Текстти кабыл алуу менен анын анализдөөнүн арасындагы ажырымды жеңүү.

III этап. Текстти окугандан кийинки иш. Кийинки окуу.

- **Интерпретациялоо. Текст боюнча концептуалдуу (маанилик) маек.** Тексттин негизги идеясын жана анын башкы маанилеринин кошулушун аныктоо. Ойлоону, өздөштүргөндөрүн текшерүү, окуганы боюнча сүйлөшүү.

- Чыгарманы баалоо. Окуганын практикалык ишмердүүлүктө колдонуу. Окуучулардын адабий чыгармачылыгы.

МУГАЛИМДЕРГЕ СУНУШ КЫЛЫНГАН АДАБИЯТТАР:

1. Адабият терминдеринин түшүндүрмө сөздүгү [Текст] Түзгөндөр: Шериев Ж., Муратов А. – Ф.: 1987
2. Акматалиев, А. Кыргыз адабияты: тарых жана мезгил [Текст] А.Акматалиев. – Б.: 2010. – 940 б.
3. Алимбеков А. Мектеп окуучусунун этномаданий компетенциялары // Шоокум. – 2012. - №2. – 26-б.
4. Алымов, Б. Кыргыз совет адабиятын окутуунун методикасы. Жогорку окуу жайларынын студенттери үчүн окуу китеби [Текст] Б.Алымов. – Ф.: «Мектеп», 1981. – 219 б.
5. Алымов, Б. Кыргыз совет адабиятын окутуу методикасы. II китеп [Текст] Б.Алымов. – Ф.: «Мектеп», 1991. – 310 б.
6. Алымов, Б. Кыргыз совет адабиятын окутуунун айрым маселелери [Текст] Б.Алымов. – Ф.: «Мектеп», 1976. – 286 б.
7. Артыкбаев К. XX кылымдагы кыргыз адабиятынын тарыхы [Текст] / К.Артыкбаев. – Б.:ТАС, 2004.
8. Байгазиев С. «Манасты» мектептерде жана жогорку окуу жайларында окутуу: абалы, проблемалары, милдеттери // Кутбилим, 2011, 21-июнь
9. Байгазиев С., Рысбаев С. Педагогикалык тажрыйба: изденүүлөр жана табылгалар. – Б.: Мектеп, 1992.
10. Батаканова, С. Мектепте көркөм чыгармаларды талдоонун илимий-педагогикалык негиздери. Монография [Текст] С.Батаканова. – Б.: 2010. – 286 б.
11. Бекбоев, И.Б. Инсанга багыттап окутуу технологиясынын териялык жана практикалык маселелери [Текст] И.Б.Бекбоев.– Б.: Педагогика века, 2004. – 384 б.
12. Бекбоев, И.Б. Педагогикалык процесс: эски көрүнүштөр жана жаңыча көз караштар [Текст] / И.Б.Бекбоев. – Бишкек, 2005.
13. Измайлов, А.Э. Народная педагогика: Педагогические воззрения народов Средней Азии и Казахстана [Текст] / А.Э.Измайлов. – М.:1991. – 400 с.
14. Иманалиев, К. Кыргыз адабиятын окутуу методикасынын орчундуу маселелери [Текст] К.Иманалиев. – Ф.: «Мектеп», 1984. – 176 б.
15. Иманалиев, К. Кыргыз адабиятын окутуунун методикасы [Текст] К.Иманалиев. – Ф.: «Мектеп», 1976. – 250 б.
16. Иманалиев, К. Кыргыз мектептеринде адабиятты окутуунун жолдору: 9-10-класстар үчүн [Текст] / К.Иманалиев. – Ф.: «Мектеп», 1966
17. Ишкеев, Н. Кыргыз адабиятын мектептерде окутуунун тарыхы [Текст] / Н. Ишкеев –Б.: 1994. – 387 б.
18. Ишкеев, Н. Кыргыз адабиятынын окуу китептери: өткөнү, бүгүнкүсү жана келечеги [Текст] Н.Ишкеев. – Б.: 2011 – 216 б.
19. Култаева Ү.Б. Окуучулардын адабий чыгармачылыгын өнүктүрүү методикасы [Текст] / Ү.Б.Култаева. – Б.: 2006. – 92 б.
20. Култаева Ү.Б. Кыргыз тарыхый романдарынын жанрдык өзгөчөлүгү [Текст] / Ү.Б.Култаева. – Б.: Айат, 2007. – 240 б.
21. Кыргыз адабияты: энциклопедия [Текст] // Мамлекеттик тил жана энциклопедия борбору, Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору. Башкы редактор: Ү.Асанов, жооптуу редактор: А.Акматалиев – Б.: 2004. – 408 б.
22. Кыргыз адабиятынын тарыхы: 7 томдук. 1-т. [Текст] / А.Акматалиевдин жалпы редакциялоосунда. — Б.: Шам, 2004. — 215-216-б.
23. Кыргыз педагогикасы: энциклопедиялык окуу куралы [Текст]: Башкы редактор Ү.Асанов, жооптуу редактор И.Бекбоев. – Б.: Мамлекеттик тил жана энциклопедия борбору, 2004. – 340 б.

24. Кыргыз элдик оозеки чыгармачылыгынын тарыхынын очерки. [Текст]: I бас. – Ф.: «Кыргызстан», 1973. – 720 б.
25. Мамбетакунов, Э. Педагогиканын негиздери: Жогорку жана орто окуу жайларынын студенттери менен мектеп мугалимдери үчүн окуу куралы. 2-бас. [Текст] Э. Мамбетакунов, Т. М. Сияев. – Б.: Айат, 2008. – 304 б.
26. Момуналиев С. Орто мектептердеги лирика – Б.: 2014. – 592 б.
27. Муратов А. Кыргыз эл педагогикасы: табияты, таралышы жана тарыхы. 1-китеп. [Текст] / А. Муратов. – Б.: «Турар», 2011. – 604 б.
28. Муратов, А. Кыргыз адабиятын окутуу: теориясы жана практикасы [Текст] / А. Муратов. – Б.: Турар, 2013. – 554 б.
29. Муратов А. Кыргыз адабияты: маалыматтама [Текст] / А. Муратов, Ж. Шериев, К. Исаков. – Б.: Айат, 2014. – 384 б.
30. Озмитель Е. К. Наследие классики и киргизская литература. – Ф.: Кыргызстан, 1980. – 256 б.
31. Оторбаев, Б. Көркөм чыгарманы мектепте талдоо [Текст] / Б. Оторбаев. – Б.: «Айат», 2015. – 168 б.
32. Рысбаев С. К. Кыргыз тили жана адабияты мугалимине жүз кеңеш: «Педагогикалык технологиялар» сериясы. 4-китеп [Текст] / С. К. Рысбаев. – 2014. – 236 б.
33. Рысбаев С. К. Кыргыз балдар адабияты: проблемалар, портреттер жана окуп-үйрөнүү маселелери: «Педагогикалык технологиялар» сериясы. 5-китеп [Текст] / С. К. Рысбаев. – 2015. – 232 б.
34. Түлөгабылов, М. Кыргыз балдар адабиятынын тарыхы [Текст] / М. Түлөгабылов. – Б.: «Мектеп», 1991. – 272 б.
35. Турдугулов А. Төкмө ырчылар менен жазгыч акындардын чыгармачылыгын окутуу [Текст] / А. Турдугулов. – Б.: Кыргызстан 1996. – 184 б.
36. Шейман Л. А. Основы методики преподавания русской литературы в киргизской школе. Пособие для учителей. – Ф.: Мектеп 1981. – 238с.